

YABANCILARIN İADESİ: “TÜRKİYE’DEN YABANCI DEVLETE İADENİN ŞARTLARI YÖNÜNDEN BİR İNCELEME”

*Extradition of Non-Citizens: “a Review of the Terms of Extradition from
Turkey to Foreign Countries”*

Dr. Öğretim Üyesi Can CANPOLAT*

Geliş Tarihi: 06.03.2020 Kabul Tarihi: 04.06.2020

ÖZET

Yabancıların iadesi, bir ülke sınırları içerisinde suç işleyen kişinin davranışının cezasız kalmasının önüne geçilmesini, diğer bir deyişle uluslararası ceza adaletinin tesis edilmesini sağlar. Bu nedenle bu kurumun sağlıklı işleyişi, devletler arasında sıkı bir iş birliğini zorunlu kılar. Bu çerçevede devletler arasında, ülkemizin de taraf olduğu Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS) gibi çok taraflı uluslararası anlaşmalar akdedilmekle birlikte, konuyla ilgili birçok ikili anlaşma da bulunmaktadır.

Yabancıların iadesi bakımından kendisinden iade talep edilen ülke, ilk bakışta adeta bir araç konumundaymış gibi gözükse de özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelen insan haklarına ilişkin kaygılar, talep edilen devletin de iade konusunda daha detaylı bir inceleme yapmasını gerektirmiştir. Zira iadeye konu kişi yahut kişilerin yaşam haklarının korunması, fiziksel bütünlüklerinin gözetilmesi, kötü muameleye maruz kalmamaları önemli olduğu gibi, iadenin gerçekten ceza adaletine hizmet edip etmediğinin denetlenmesi de lüzumlu hale gelmiştir. Bu bakımdan iade yargılamasında uluslararası insan hakları uygulamalarının da nazarı itibara alınması gerekir.

ABSTRACT

Extradition of non-citizens prevents impunity of the criminal who commits a crime within the borders of a country, in other words, provides the establishment of international criminal justice. In this terms, the decent functioning of this institution enforces a good cooperation between states. In this context, there are not only multilateral agreements between states, such as the European Convention on Extradition to which Turkey is also a party, but also many bilateral agreements on extradition.

The requested country in terms of extradition of non-citizens seems to be a tool at first glance but especially human rights concerns after the Second World War required a more detailed review of the requested country. It became important that the people subjected to extradition are protected regarding their right to live, providing their physical integrity and not to be subjected to mistreatment. Besides it became necessary to check whether the extradition actually serves criminal justice. In this respect, international human rights practices should also be taken into consideration in the extradition proceedings.

* Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku ABD Öğretim Üyesi, e-posta: canpolat@yalova.edu.tr, ORCI ID: 0000-0002-8729-0359.

Çalışmada, SİDAS ve 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu kapsamında iadenin şartları, yalnızca Türkiye’den iade talep edilmesi durumu dikkate alınarak incelenecektir. Bu çerçevede sorunlu olan hususların değerlendirilmesine gayret edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Yabancıların İadesi, Çifte Suçluluk, İade Talebi, Yaşam Hakkı, İşkence Yasası.

In this study, the conditions of the extradition will be examined in considering European Convention on Extradition and The Turkish Code (Numbered 6706) on International Judicial Cooperation on Criminal Matters, only in accordance with the request for extradition from Turkey. In this context, the problematic issues will be underlined.

Keywords: Extradition Law, Double Criminality, Extradition Request, Right to Live, Prohibition of Torture.

GİRİŞ

İade¹, bir ülke sınırları içerisinde işlenen yahut işlendiği iddia olunan bir suç nedeniyle hakkında mahkumiyet kararı verilmiş olan veya adli tahkikat başlatılan bir yabancı², talep üzerine, hükmedilen cezanın infaz edilebilmesini veya tahkikatının sonuçlandırılabilmesini temin etmek için talep edilen devlete teslim edilmesini ifade eder (6706 sayılı Kanun m.10)³. Rızaya dayalı iade dışında teslim, kişinin iradesi hilafına yapılan bir işlem özelliği taşır⁴.

Devletler, yargılama yetkisini kullanırken ekseriyetle mülkîlik ilkesinden hareket ederler⁵. Dolayısıyla kural olarak bir devletin, kendi egemenlik sınırları içerisinde işlenmemiş bir fiili yargılaması söz konusu olmaz. Ancak bu durumda, bir devlette suç işleyen kişinin, o devletin egemenlik sınırları dışına çıkarak ceza yargılamasından kurtulması söz konusu olabilir. Bu bakımdan iade, ülkelerin kaçak faillere sığınak olmasının önüne geçmeye matuf bir kurum olup devletler arasında adli iş birliğinin sağlanması ile mümkün olabilir⁶. Bu izahtan hareketle, iadenin hem adli hem de siyasi bir yönü bulunduğu söylenebilir⁷.

¹ Öğretide iade yerine geri verme kavramının kullanımı için bkz. **ÖZTÜRK, Bahri-ERDEM, M.Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 19. Baskı, Seçkin, Eylül 2019, s.115; **AKBULUT, Berrin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Baskı, Adalet, Ankara 2019, s.205. İade kelimesine karşılık gelen Extradition ifadesinin, tarihsel anlamda ilk defa 19 Şubat 1791 tarihli Fransız Emirnamesinde yer alarak literatüre girdiği, 1828 yılında yine Fransa'nın yaptığı bir andlaşmada da bu ifadeye yer verildiği hususunda bkz. **ERALP, Özgen**, Suçluların Geri Verilmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.167, Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1962, s.18.

² Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, iadesi talep edilen kişinin Türk vatandaşı olması iade engelidir (6706 sayılı Kanun m.11/1-a). Vatandaşın iade edilemezliği kuralına esas teşkil eden nedenler genel olarak şu şekilde sıralanabilir; “1-Devletin vatandaşını koruma yükümü, 2- Kişinin kendi ülkesi sınırlarında ikamet etme/bulunma hakkı, 3- Doğal hakim ilkesinden yoksun bırakılmama hakkı, 4- Yabancı devletin hukuki koruma sağlayacağı hususunda güvensizlik, 5- Vatandaşını iade eden devletin itibarını kaybetme tehlikesi” (Detaylı bilgi için bkz. **RINIO, Carsten**, Die Auslieferung eigener Staatsangehöriger -Historische Entwicklung und neuere Tendenzen-, ZStW 108 (1996), Heft 2, s.381 vd.)

³ **İÇEL, Kayıhan**, Suçluların Geri Verilmesi Üzerinde Bir İnceleme, İÜHFİM, S. 46, s. 693; **ERGÜL, Ergin**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme, Yargı Yayınevi, Ankara 2012, s.28.

⁴ **MAAßEN, Hans-Georg**, GG Art 16 Auslieferung, in: Epping/Hillgruber BECK Grundgesetz Kommentar, C.H Beck München 2019, kn.33.

⁵ İadenin, uluslararası adli yardımlaşma ve suçla mücadelenin bir aracı olarak, devletlerin kişi bakımından ve yer bakımından yargılama yetkisiyle yakın irtibatlı olduğu hususunda bkz. **DAHME, George**, Völkerrecht, Band I/2, 2., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter De Gruyter, Berlin 2002, s.151.

⁶ **ÖZBEK, Veli Özer-DOĞAN, Koray-BACAŞIZ, Pınar-TEPE, İlker**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9.Baskı, Seçkin, Ankara 2018, s.156. Bu yönüyle iadenin devletler hukukunu da ilgilendirdiği hususunda bkz. **MAHMUTOĞLU, Fatih Selami**, Suçluların Geri Verilmesi, in: Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler (26-27 Mart 1997), İstanbul 1998, s.56. **TEZCAN, Durmuş**, Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu, Ankara Ü. SBF Dergisi, C.38, 1983, s.160.

⁷ **KOCA, Mahmut-ÜZÜLMEZ, İlhan**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, Adalet, Ankara 2018, s.802.

İade ile suç işleyen kişinin cezasız kalması engellenmiş olacağı gibi, suç işleyen kişilerin doğal yargıcının önüne çıkarılarak adaletin gereğinin yerine getirilmesi de sağlanmış olacaktır⁸.

Yukarıda belirtildiği gibi iade, devletlerarası adli yardımlaşma hususunda ortak irade oluşturma esasına dayalı olduğundan⁹, iadenin asli kaynağını, ikili ve çok taraflı anlaşmaların oluşturduğu söylenebilir¹⁰. Bu kapsamda ülkemiz ile birçok ülke arasında yabancıların iadesi konusunda akdedilmiş anlaşmalar mevcuttur¹¹.

Türkiye’nin iade konusunda imzaladığı çok taraflı uluslararası anlaşma, Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan, 1957 tarihli Suçluların İadesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi (SİDAS)’dır¹². Belirtmek gerekir ki SİDAS m.28/1 gereğince, Sözleşmeyi onaylayan devletler arasında iade konusunda daha önce akdedilmiş ikili anlaşmalar yürürlükten kalkmıştır. SİDAS m.28/2 ise, Sözleşmenin yürürlük tarihinden sonra, taraf devletler arasında ancak Sözleşmenin hükümlerini tamamlayan veya Sözleşme kurallarının uygulanmasını kolaylaştıran ikili anlaşmalar yapılabileceği kaydını barındırmaktadır.

Bunun dışında iç hukukumuzda iadenin kaynağını, TCK m.18’i yürürlükten kaldıran¹³ ve iade hususunda özel düzenleme olarak ihdas edilen 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu oluşturmaktadır (m.10-22)¹⁴.

Çalışmamızda, iade kurumunun amacı, hukuki anlam ve önemi ortaya konulduktan sonra, iadenin gerek SİDAS gerekse 6706 sayılı Kanun’da düzenlendiği şekliyle usule ve esasa ilişkin şartları, uygulamada karşılaşılan bazı problemler özelinde ele alınacaktır.

⁸ Mahmutoglu, s.55.

⁹ Devletler arasında ikili yahut çok taraflı bir uluslararası anlaşma bulunmaması durumunda, talep edilen kişinin iadesinin bir egemenlik tasarrufu olduğu söylenebilir (ÖNDER, Ayhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Beta, İstanbul 1991, s.248). Bununla birlikte, iade hususunda böyle bir anlaşma bulunmasa da karşılıklılık ve uluslararası gelenek kurallarına göre yine de iade mümkün olabilir. Nitekim Tunus ile ülkemiz arasında iade ve adli yardımlaşma hususunda bir anlaşma yokken, banker Castelli mahlasıyla bilinen Cevher Özden’in Tunus’a iadesi, söz konusu gelenek kurallarına göre gerçekleştirilmiştir (Tezcan, s.160).

¹⁰ Koca-Üzülmüş, s.810.

¹¹ Türkiye ile arasında ikili iade antlaşması bulunan devletler için bkz. ÖZGENÇ, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Seçkin, Ankara 2018, s.1005 vd.

¹² Sözleşmenin tam metni için bkz. <https://rm.coe.int/1680064587>.

¹³ Burada ifade etmek gerekir ki 6706 sayılı Kanun’dan önce işlenen fiiller yönünden TCK m.18 ile söz konusu Kanun arasında, zaman bakımından uygulamaya ilişkin TCK m.7’de öngörülen prensiplere göre bir değerlendirme yapılması söz konusu olabilir. Nitekim bu değerlendirmenin gerekliliği Yargıtay 1. CD’nin, 18.12.2017 tarih, 1722/5151 sayılı kararında; “23.04.2016 tarih ve 6706 Sayılı Kanun’un 36. maddesiyle 5237 Sayılı TCK’nun 18. maddesinin yürürlükten kaldırılmış olmasına rağmen, 6706 Sayılı Kanun hükümlerinin somut dosya yönünden ...’nın hukuki durumunda herhangi bir değişiklik getirmediğinin açıkça anlaşılması karşısında, bu husus bozma nedeni yapılmamıştır” denilerek vurgulanmıştır.

¹⁴ Bu yönüyle iadenin kaynaklarını, uluslararası ve iç hukuka ilişkin kaynaklar şeklinde tespit etmek mümkündür (Eralp, s.11).

I. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Çalışmada, yurtdışında işlenen bir suç dolayısıyla Türkiye'den iade talebinde bulunulmasına dair konular değerlendirilecektir (6706 sayılı Kanun m.10-21). Bu kapsamda iadenin şartlarına ilişkin mevzuatımızda ve uluslararası belgelerde yer alan tüm şartlara dair genel bilgilerin aktarılması yoluna gidilmemiştir. Buna koşut olarak iade talebinin kabulü yahut reddine karar verilebilmesi adına yürütülecek yargılamanın usulü konusunda da sıralı ve detaylı bir anlatıma yer verilmemiştir. Çalışmanın amacı, iadenin usul ve esasına ilişkin bazı özellik arz eden konulara işaret ederek bunların tartışılmasına imkan sağlamaktır.

Bunun dışında, iade talebine ilgilinin rıza göstermesi durumunda, normal iade usulü uygulanmadan iade gerçekleştirilebilmektedir (6706 sayılı Kanun m.17). Çalışmada, rızaya dayalı iade usulü yönünden herhangi bir inceleme yapılmayacaktır.

II. İADE KURUMUNUN AMACI, HUKUKİ ANLAM VE ÖNEMİ

Bu kurumun tesis edilmesindeki amaç, uluslararası alanda adaletin sağlanmasıdır. İadenin, kriminolojik açıdan suçun önüne geçilmesine de hizmet ettiği söylenebilir. Nitekim iade kurumu olmasa, suç işleyen kişi, başka bir ülkeye giderek işlediği suçun yaptırımından kurtulabileceğini umacak ve bu da suçların önlenmesi açısından bir zafiyet oluşturabilecektir¹⁵. Bunun dışında iade olmasa da devletler, başka ülkede suç işleyip kendi ülkelerine kaçan suçluların barındırılması yerine bunları sınır dışı etme yoluna gideceklerdir¹⁶. Bu da suçluya bir başka ülkeye gitme imkanı tanıyabilir. Bu bakımdan son yıllarda, suçlunun, suç işlediği ve kamu düzenini ihlal ettiği yere getirilerek yargılama sürecinin tamamlanması veya hakkında verilmiş cezanın infazının temini için geri getirilmesi, adli yardımlaşma çerçevesinde giderek önem kazanmakta, uluslararası toplumu daha fazla meşgul etmektedir¹⁷.

Mutlakiyet döneminde iade, sadece hükümdarın (Monarch) takdirine terk edilmiş bir konu olup dönemin şartları itibarıyla iadenin, genellikle politik suçlular bakımından söz konusu olduğu söylenebilir. 18 inci yüzyılda Avrupa'daki birçok ülkeye ait sınırlarda görülen hareketlilik, özellikle bir ülkede suç işleyip diğer bir ülkeye kaçan kişiler bakımından etkili bir ceza adaletinin sağlanmasına ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir. 19 uncu yüzyılın

¹⁵ **SHEARER, Ivan Anthony**, Extradition in International Law, Manchester University Press, 1971, s.1.

¹⁶ **Shearer**, s.3.

¹⁷ **ULUTAŞ, Ahmet**, "Türk Geri Verme Hukukunda Terminoloji Birliği İhtiyacı ve Bu Açıdan Türkiye-Tunus Sözleşmesi'nin Değerlendirilmesi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVI, Y. 2012, S.3, s.268.

ikinci yarısında, yani 1834 yılında Fransa ve Belçika arasında imzalanan iade anlaşmasından sonraki dönemde, devletler arasında iade hususunda ikili anlaşmalar akdedilmiş olmakla birlikte, uluslararası alanda artan iş birliği ve suçla mücadele konusundaki hassasiyet, iadenin çok taraflı anlaşmalar ile düzenlenmesi fikrinin gelişmesine imkan sağlamıştır¹⁸.

İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde uluslararası alanda kabul edilen belgeler, iade kurumunun yapısını da etkilemiştir. 1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (İHAS), 1966 tarihli BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MvSHS), 1984 tarihli BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezalara Karşı Sözleşme gibi uluslararası sözleşmeler bunlardan bazılarıdır¹⁹. Bu belgelerde ortak mahiyette, suçlulukla mücadele sırasında, evrensel olarak kabul edilmiş temel insan haklarının gözetilmesi gerektiği, bu süreçte uygulanan tedbirler bakımından yeterli güvencelerin verilmesinin önemine işaret edilmiştir²⁰.

İadesi istenen kişinin, özellikle fiziki bütünlüğünün korunması için iadeye ilişkin gerek ulusal gerekse de uluslararası mevzuatta çeşitli hükümler sevk edilmiştir. Bu hükümlerde yer alan düzenlemelere dayanarak Talep Edilen Devlet, ülkesinde bulunan ve iadesi istenen kişiyi, Talep Eden Devlete iade etmeyebilecektir. Örneğin, SİDAS m.3’e göre; *“kendisinden iade talep edilen taraf, âdi bir suç için vâki iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasi kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısıyla ağırlaşabileceğine dair ciddî sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde de aynı kaide tatbik edilecektir.”* 6706 sayılı Kanunda da benzer bir düzenleme yer almaktadır. Buna göre; *“iadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayla maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleyle maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması”* halinde iade talebi kabul edilmez (m.11).

Bu düzenlemelerden çıkan sonuca göre iade, ülkesinde suç işlenen devletçe yargılama yapılması veya hükmedilmiş cezanın infaz edilebilmesi, böylece suç işleyen kişinin cezasız kalmasını önlemek amacıyla uygulanmalıdır. Bunun dışında başkaca saiklerle veya insanlık dışı muameleyle tabi tutulmak üzere yahut öldürülmek üzere kişinin iade edilmesi mümkün değildir.

¹⁸ Dahm, s.153.

¹⁹ SAVAŞ, Coşkun Necmi, “İnsan Hakları Bağlamında Suçların Geri Verilmesi”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2013 S. 1, s.253.

²⁰ Savaş, s. 253.

III. İADE İÇİN ARANAN ŞARTLAR

Bu çalışmada, iade için aranan ve üzerinde durulması tercih edilen şartlar; *iade talebine*, *fiile* ve *iadesi talep olunan kişiye* ilişkin olmak üzere üç başlık altında incelenecektir²¹. Söz konusu şartlar yönünden ortaya çıkabilecek farklı olasılıkların değerlendirilebilmesi adına, konunun örnek bir olaydan faydalanılarak izah edilmesi tercih edilmiştir. Bu kapsamda olayın genel hatları aşağıda ortaya konularak, çalışmanın ilgili yerlerinde vakıa gelişimine ilişkin diğer detaylara yer verilecektir.

Örnek olay ²²

2011 yılında Rusya’da bir bar işletmesinde işlenen kasten yaralama fiili ile ilgili olarak Rusya Federasyonu adli makamlarınca yapılan soruşturma kapsamında, mağdurun ve bar işletmesinde bulunan personelin beyanları alındıktan sonra, mağdurda oluşan yaranın niteliğinin tespiti için dosya Adli Tıp Kurumuna gönderilir. Alınan rapora göre, failin silahıyla yere doğru ateş ettiği sırada mağdurun bacağında oluşan yaralanmaların hayat ve sağlık açısından tehlike arz etmediği, yaralanmanın sağlığın kısa süreli bozulması kapsamında kaldığı tespit edilir. Dolayısıyla şüphelinin işlemiş olduğu yaralama fiilinin Rusya Federasyonu Ceza Kanunu m. 115/1’e göre sağlığa hafif zarar verme kapsamında kaldığı ve uzlaştırmaya tabi olduğu kabulüyle dosya uzlaşma sağlanarak sonuçlandırılır. Aradan 2 yıl geçtikten sonra soruşturma yeniden açılır ve Rusya Federasyonu C.Savcısı tarafından atanan araştırmacı eliyle yürütülen uzlaştırma işlemleri sonucunda verilen, ceza kovuşturmasının sonlandırılmasına dair karar kaldırılarak, iadenin sağlanabilmesi için atılı suç, silahla holiganizm olarak değiştirilir. Bu kapsamda alınan ikinci Adli Tıp Kurumu raporunda da mağdurda oluşan yaraların, ilk raporda belirtildiği gibi sağlığın bir süre bozulmasına neden olacak mahiyette olduğu kabul edilir. İnterpolün bu suça (holiganizm) dayalı arama kararı çıkarmayı kabul etmemesi nedeniyle bu defa isnat, kasten öldürmeye teşebbüse çevrilir ve arama kararı çıkarılması da sağlanarak Türkiye’den iade talebinde bulunulur.

1. İade Talebine (Usule) İlişkin Şartlar

A. Genel Bilgiler

Türkiye’nin de tarafı olduğu SİDAS, iade talebine ilişkin birtakım şartlar öngörmüştür. Sözleşmede bu şartlar şu şekilde tespit edilmektedir (m.11):

1) İade talebi yazılı olarak ve diplomatik yoldan yapılacaktır. İki veya daha fazla taraflar arasında doğrudan doğruya anlaşma suretiyle diğer bir talep şekli tespit edilebilir.

²¹ İade koşullarının, genel olarak fiil ve fail yönünden ikili bir ayrım çerçevesinde incelenmesi mümkündür. Bkz. **Özbek-Doğan-Bacaksız-Tepe**, s.158 vd.; **Akbulut**, s.207 vd.

²² Yargıtay 1.CD’nin, 25.9.2019 tarih ve 3174/3947 no’lu ilamına konu olaydan alıntılanmıştır.

2) *İade talepnamesine aşağıdaki vesaik eklenecektir.*

a) *İade talep eden tarafın kanunlarına uygun surette ısdar edilmiş ve infaz kabiliyetini haiz bir mahkumiyet kararının veya tevkif müzekkeresinin yahut aynı tesiri haiz diğer herhangi bir kararın aslı veya tasdikli sureti;*

b) *İade talebine sebep olan fillerin işarı. İka edildikleri yer ve zaman hukukî tavsifleri ve bunlara tatbik olunacak kanunî hükümler mümkün olduğu kadar sarih bir şekilde gösterilecektir; ve*

c) *Tatbik edilecek kanunî metinlerin bir sureti veya bu mümkün değilse, tatbik olunacak hukukun izahı ve ayrıca talep olunan şahsın mümkün olduğu kadar sarih eşkâli ile milliyetini ve hüviyetini tespiti yarayacak diğer bütün malûmat.*

Bunun dışında, ikili anlaşmalar çerçevesinde iade usulüne ilişkin daha detaylı şartlar tespit edilebilir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması’nın²³ “Talep ve Destekleyici Belgeler” başlıklı maddesine göre (m.25):

- 1) *Bir iade talebi, taraflardan birinin Merkezi Makamından bir diğerine yazılı olarak gönderilir. Talepte, Talep Eden Tarafın yetkili makamının tam adı, iadesi istenen kişinin tam adı, uyruğu, mümkün olduğunca fiziksel olarak tarih, ikamet adresi bilgileri ve eğer mümkünse bu kişinin fotoğrafı ve parmak izi yer alır.*
- 2) *Herhangi bir ceza takibatı amacıyla yapılan bir iade talebinde suça sebep olan eylemi tanımlayan bir açıklamanın yer aldığı onaylanmış tutuklama müzekkeresi nüshası ve bu suça yönelik uygulanabilir ilgili kanun maddelerinin tam metni ile zamanaşımı bilgileri yer alır. Suçun maddi hasara sebep olması halinde, zarar miktarı mümkün olduğunca tam olarak belirtilir.*
- 3) *Herhangi bir cezanın infaz edilmesi amacıyla sunulan bir talepte, nihai kararın onaylanmış bir nüshası, bu suça yönelik uygulanabilir ilgili kanun maddelerinin tam metni, zamanaşımı bilgileri ile ceza infaz süresinin açıklaması yer alır.*
- 4) *İade talebi, faks, elektronik posta ve bu türde iletişim araçlarıyla yapılan iletişimin hemen ardından Talep Edilen Tarafa gönderilir. Daha sonra ise talebin aslı Talep Eden Tarafça derhal sunulur.*

²³ 6.6.2017 tarih ve 30088 sayılı Resmi Gazetede (mükerrer) yayımlanmıştır. Tam metin için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/06/20170606M1-25.pdf>

Anlaşmanın “Ek Bilgi” başlıklı maddesine göre (m.26);

- 1) *İade talebinin gerekli tüm bilgileri içermemesi halinde, Talep Edilen Taraf ek bilgi talep edebilir. Bunu yapabilmek için, Talep Edilen Taraf 30 günü aşmamak üzere bir süre sınırlaması koyabilir. Bazı durumlar istisna olmak üzere, belirtilen süre sınırlaması, 30 günlük bir süreyi aşmamak üzere tarafların Merkezi Makamlarının mutabakatıyla uzatılabilir.*
- 2) *İadesi istenen kişinin gözaltına alınmış olması ve sağlanan ek bilgilerin yetersiz olması yahut işbu maddenin 1. Paragrafında belirtilen süre içerisinde ulaşmamış olması halinde, kişi gözaltındayken serbest bırakılabilir. Ancak bu durum, Talep Eden Tarafı, kişinin iadesi için yeni bir talepte bulunmasına veya bu kişinin gözaltına alınmasına engel teşkil etmez.*
- 3) *Kişinin işbu maddenin 2. Paragrafına uygun olarak gözaltındayken serbest bırakılması halinde, Talep Edilen Taraf bu durumla ilgili olarak Talep Eden Tarafı derhal bilgilendirir.*

6706 sayılı *Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu* m.13’e göre de Adalet Bakanlığı, “*iade taleplerini inceleyerek, lüzum görmesi hâlinde ek bilgi ve belge talebinde bulunabilir ve gerekli şartları taşımayan talepleri reddeder.*” Bu hüküm dışında Kanunda, iade talebinin usulüne ilişkin bir düzenleme olmaması dikkat çekicidir. Hemen ifade edelim ki bu durum, Kanunun uygulanmasına ilişkin çıkarılması gereken yönetmelik(ler)²⁴ ile ilgili çalışmaların henüz Adalet Bakanlığı tarafından tamamlanamamış olmasından kaynaklanmaktadır. İadeye ilişkin kurallar, genellikle devletler arasındaki ikili yahut çok taraflı anlaşmalarla öngörülmekteyse de bu türden anlaşmaların tarafı olmayan ülkelerden gelecek iade taleplerinde nasıl hareket edilmesi gerektiğine ilişkin detaylı düzenlemelerin mevzuatımızda bulunmasının önemli olduğuna işaret etmek gerekir. Bu çerçevede Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğünce yayımlanan genelgelerle söz konusu boşluğun doldurulmaya çalışıldığını ifade etmek gerekir²⁵.

B. İade Talebi (Usulü) Yönünden Önemli Konular

Yukarıda bahsi geçen uluslararası anlaşmalarda yer verilen düzenlemeler incelendiğinde, iade talebinin usulüne uygun yapılması ve iade amacına uygun olarak bir takım bilgi ve belgelerle donatılması gerektiği anlaşılmaktadır.

²⁴ Kanunun 35 inci maddesinde; “Bu Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikler Adalet Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulur” denilmektedir.

²⁵ <http://diabgm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/genelgeler>

Bu kapsamda, iade usulü yönünden dikkat edilmesi gereken bazı konular mevcuttur. Bunları aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek mümkündür.

a. İade Talebinin Yapılış Usulü

SİDAS m.12’de, iade talebinin diplomatik yoldan, yani merkezi makamlar aracılığıyla yapılacağı ifade edilmiştir. Bu noktada iki şekilde düşünmek gerekir:

İlk olarak SİDAS m.12’de belirtildiği üzere, talep eden devlet ile talep edilen devlet arasında ikili bir anlaşmada bu hususta bir hüküm varsa talebin buna uygun yapılması lazım gelir. Örneğin 2014 tarihli, Türkiye-Rusya Federasyonu Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması uyarınca merkezi makam, Türkiye yönünden Adalet Bakanlığı, Rusya Federasyonu yönünden ise Başsavcılık makamıdır (m.1/3). Dolayısıyla Rusya Federasyonu ve Türkiye arasında gerçekleşecek muhtemel bir iade talebinin bu makamlar aracılığıyla yapılması gerekir. Bunun dışındaki müracaatlar dikkate alınmamalıdır. Söz gelimi iade talebinin faks yoluyla İnterpol Daire Başkanlığına gönderildiği varsayımında, yapılan iade talebi usulsüz olacaktır.

İkinci ihtimal, talep eden ve talep edilen devletler arasında ikili bir anlaşma bulunmamasıdır. Bu durumda, 6706 sayılı Kanuna göre, adli yardımlaşma yönünden genel hüküm olarak merkezi makamın Adalet Bakanlığı olarak tespit edildiği dikkate alınarak, Türkiye’den iade talebinde bulunan anlaşma dışı devletin de bu talebi Adalet Bakanlığı aracılığıyla yapacağı söylenebilir (m.2/1-b). Nitekim Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğüne yayımlanan, “Suçluların İadesi ve Hükümlü Nakli Konularında Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar” başlıklı Genelgeye²⁶ göre; *“Yabancı devlet yetkili adli makamınca merkezî makam olarak Bakanlığımıza iletilen iade talepname ve eki evrak, gerekli kontrol yapıldıktan sonra kanunî gereğinin takdiri yönünden geri verilmesi talep edilen kişinin bulunduğu yer Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir (m.7)”*

b. İade Talebinin Sıhhatli Tercüme Edilmiş Olması

İade talebi açısından belki de en önemli konu, talepname ve ekinde yer alan evrakların doğru bir şekilde tercüme edilmiş olmasıdır. Öncelikle belirtmek gerekir ki talepnamenin hiçbir şekilde tercüme tabi tutulmamış olması durumunda, talep yönünden herhangi bir karar vermek mümkün değildir. Bunun dışında uygulamada bazı örneklerde, evrakların tercümesi yapılmış olmakla birlikte, tercüme metnindeki cümlelerin birbirinden ayrıştırılmasının dahi zor olduğu görülmekte, tercüme metinler, birtakım çeviri programları aracılığıyla yapılmış izlenimi uyandırmaktadır. Bu noktada, evrakların usulüne uygun tercüme edilerek gönderilmesinin sağlanması yahut iade yargılamasını yürüten ağır ceza mahkemesi eliyle tercüme ettirilerek olayın gelişiminin anlaşılmasına olanak sağlayacak bir metne dönüştürülmesi

²⁶ <http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/genelgeler/69-4%20Nolu%20Genelge.pdf>

gerektiği söylenebilir. Nitekim Yargıtay da konuyla ilgili bir kararında²⁷; “..... *Federasyonu Başsavcılığının 28/12/2018 tarihli yazısı ekindeki soruşturma sürecine ilişkin aslı ve tercümesi bulunan evraklardaki tercümenin yetersiz olup yeniden tercüme yaptırılmasında zorunluluk bulunması...*” nedeniyle iadeye ilişkin hükmün bozulmasına karar vermiştir.

c. Talepname ve Ekinde Yer Alan Evrakların Açıklayıcı Olması

Daha önce ifade edildiği üzere iade, talep eden devlet nezdinde, talep edilen kişi hakkında yürütülen bir adli tahkikatın sürdürülmesi yahut verilen kararın infaz edilmesi amacıyla gündeme gelebilir. Bu kapsamda taleptenmenin, iade talep edilen devletin, iade şartlarına ilişkin uluslararası sözleşmelerde ve ikili anlaşmalarda öngörülen esaslar nazarında değerlendirmede bulunabilmesine imkan sağlayacak netlikte olması gerekir. Dolayısıyla iade taleptenmesinin, iade talebinin dayanağını oluşturan adli tahkikat yahut mahkumiyet hükmü hakkında detaylı bilgi içermesi zorunludur.

Bu kapsamda **örnek olay** yönünden, şüpheli hakkında yapılan suçlamanın, dosya uzlaşma ile neticelendikten sonra canlandırılması ve değiştirilmesine ilişkin izahat, uzlaştırmacı tarafından tesis edilen kararın kaldırılma gerekçeleri ile süreç içerisinde suçlamanın ne şekilde basit yaralamadan öldürmeye teşebbüse çevrildiğinin açıklanması gerekir. Bu bakımdan söz gelimi; mevcut tanıklardan beyan değiştiren olup olmadığı, mağdurun beyanında değişiklik bulunup bulunmadığı, yeni bir delil ortaya çıkıp çıkmadığı gibi hususlara yer verilmesi zorunludur.

Bu çerçevede dosyada eksikler mevcutsa, bunlar, iade yargılaması yürüten mahkeme eliyle giderilmelidir²⁸. SİDAS m.13’e göre de; “*iade talep eden tarafça verilen malûmat, kendisinden iade talep edilen tarafın işbu Sözleşme gereğince bir karar vermesi için kâfi görülmediği takdirde bu taraf lüzumlu munzam malûmat talep edecek ve bu malûmatın tevdi için bir mühlet tespit edilebilecektir.*”

2. Fiile İlişkin Şartlar

A. Fiilin Her İki Devlet Açısından Suç Oluşturması (Çifte Suçluluk)

a. Genel Bilgiler

İadenin kabul edilebilirliği için işlenen fiilin (icrai yahut ihmali, kasıtlı veya taksirli²⁹) hem talep eden hem de talep edilen devlet hukukuna göre suç

²⁷ Yargıtay 1. CD., 25.9.2019, 3174/3947.

²⁸ Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünce yayımlanan, “Suçluların İadesi ve Hükümlü Nakli Konularında Adli Makamlarımızca Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar” başlıklı Genelgede (No:69-4); “*Adli makamlarımız tarafından saptanan eksiklikler, ek bilgi talebi şeklinde iade talep eden yabancı devletten istenilmek üzere Bakanlığımıza iletilir*” denilerek (m.7/c.2) iade yargılaması yürüten ağır ceza mahkemesinin, dosyada herhangi bir eksiklik görmesi halinde, bu hususu Adalet Bakanlığına bildirmesi gerektiğine işaret edilmiştir.

²⁹ Avusturya hukukunda, 4.12.1979 tarihli Suçluların Geri Verilmesi ve Adli Yardımlaşma

oluşturması gerekir. Bu bakımdan kabahatlerde iadenin mümkün olmadığı söylenebilir³⁰.

“Çifte suçluluk” ya da “karşılıklı cezayı gerektirme kuralı”³¹ adı verilen bu ilke, iadede yasallık prensibinin bir gereği olduğu kadar, egemenlik ve mütekabiliyet (karşılıklılık) ilkeleriyle de irtibatlıdır³². Her iki devlet kanununa göre de suç olma şartı, fiillerin işlendiği anda gerçekleşmiş olmalıdır.

Belirtmek gerekir ki bazı istisnai durumlarda, örneğin benzer hukuk düzenleri bulunan, birbirleriyle etnik ve bölgesel yakın ilişki içinde olan ülkeler arasında çifte suçluluk kuralı uygulanmamaktadır. Buna İskandinav ülkeleri örnek olarak gösterilebilir. Hukuk düzenlerinde iade hukuku bakımından aynı hukuk kuralları kabul eden İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka’da, vatandaşın iade edilmezliği ve siyasi suçlarda iade edilmezlik kuralları geçerli olmakla birlikte çifte suçluluk -sayılan ülkeler arasında- bir iade şartı olarak kabul edilmemiştir³³. Keza Avrupa Birliğine üye ülkeler bakımından da söz gelimi bazı suçlarda birlik çapında geçerli bir yakalama kararı çıkarılan kişi hakkında çifte suçluluk aranmaksızın iade işlemi gerçekleştirilmektedir³⁴.

Çifte Suçluluk kuralına, SİDAS m. 2’ de, “*Gerek iadeyi talebeden tarafın ve gerek kendisinden iade talep edilen tarafın kanunlarınınca en aşağı bir sene müddetle hürriyeti selbedici mahiyette olan bir cezayı veya emniyet tedbirini veya daha ağır bir cezayı mucip filler suçlunun iadesini istilzam eder (...)*” denilerek yer verilmiştir. Benzer bir düzenleme 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu’nda da mevcuttur. Buna göre; “*Talep eden devlet hukuku ile Türk hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlardan dolayı iade talebi kabul edilebilir (m.10/2).*”

b. Soyut ve Somut Çifte Suçluluk Kuralı

Çifte suçluluk, ülkeler arasında akdedilen iade anlaşmalarında çoğunlukla kabul edilen bir ilkedir³⁵. İlk bakışta çifte suçluluk, anlaşılması ve uygulanması

Kanunu’nun 11 inci maddesine göre, yalnızca kasten işlenen suçlarda geri verme mümkündür. (<https://www.jusline.at/gesetz/arhg>, erişim: 8.12.2019)

³⁰ Özgenc, s.1017.

³¹ ULUTAŞ, Ahmet, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, TBB Yayınları, Ekim 2012, s. 90.

³² CRYER, Robert-FRIMAN, Hakan-ROBINSON, Darryl-WILMSHURST, Elizabeth, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Cambridge University Press, UK 2010, s.89.

³³ Cryer-Friman-Robinson-Wilmshurst, s.89.

³⁴ Avrupa Birliği Suçluların İadesi Sözleşmesi m.7/2 uyarınca talep edilen devlet, -1 inci fıkradaki haller dışında- iade talebini, suçun kendi ülkesinde kovuşturma imkânının bulunmaması yahut iade talebine konu suç yönünden kendi hukukuna göre iadenin mümkün olmaması halinde reddedebilir.

³⁵ GILBERT, Geoff, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 42, No. 2 (Apr., 1993), Cambridge University Press, s.443.

kolay bir ilke olarak gözükse de uygulamada, çifte suçluluğun yorumuna ilişkin sorunlarla karşılaşılması son derece olasıdır. Bu noktada en önemli konu, iade talebini değerlendiren mahkemenin, fiilin her iki ülkede suç oluşturup oluşturmadığı yönünden soyut mu yoksa somut bir yaklaşım mı tercih edeceğidir.

Şayet çifte suçluluktan anlaşılması gereken, genel olarak iade taleplerine konu “*fiilin*” her iki ülkenin kanunlarında suç olarak tanımlanmış ve karşılığında belli bir ceza öngörülmüş olmasının gerekli ve yeterli sayılması ise, bu durumda hakim, iade edilebilirlik değerlendirmesinde soyut ve objektif bir tavır takınmalıdır (*soyut çifte suçluluk kuralı= abstract double criminality*)³⁶. Buna karşılık hakim, çifte suçluluk kapsamında iade talebine konu “*kişinin*” işlediği fiil dolayısıyla cezalandırılabilirliğine ilişkin bir değerlendirme yapılacaksa, hakim somut ve sübjektif bir yaklaşım geliştirmesinden bahsedilir (*somut çifte suçluluk kuralı=concrete double criminality*).

Soyut çifte suçluluk kuralına göre fiilin her iki devlet hukukuna göre suç olarak kabulü yönünden yapılacak değerlendirmede esas alınacak ölçüt, fiilin cezalandırılabilir olup olmadığıdır. Dolayısıyla bu kapsamda fiilin işlenişine ilişkin somut şartlar ile failin cezalandırılabilirliğine ilişkin sübjektif durumlar dikkate alınmaz. Bu bakımdan iade yargılamasını yapan mahkeme, somut olayda cezalandırmaya etki eden meşru savunma yahut zorunluluk hali, zorlayıcı cebir gibi durumları dikkate almaz³⁷. Örneğin *Collins v. Loisel* davasında³⁸ ABD’den iadesi talep edilen sanık, Birleşik Krallık’ın iade talebine esas teşkil eden fiilin “*aldatma*” olarak tanımlandığını, iade talebinin değerlendirildiği Louisiana eyaletinde ise bu fiilin “*yalan beyanla başkasına ait bir malvarlığını elde etme*” olarak nitelendirildiğini, somut olayda çifte suçluluk kuralının gerçekleşmemiş olduğunu ileri sürmüştür. Söz konusu savunma karşısında mahkeme, işlenen fiilin her iki devlette ceza sorumluluğu gerektirmesinin yeterli bulunduğunu, suçların isim olarak aynı olması gerekmediği gibi, ceza sorumluluğuna dair esasların da farklılık arz edebileceğini, bunun iadeye bir etkisi olmadığını belirtmiştir.

Soyut çifte suçluluk kuralının tatbikine örnek oluşturan *Factor v. Laubenheimer* davasında³⁹ ise Birleşik Krallık’ta işlenen hırsızlık eşyasını satın alma nedeniyle gündeme gelen iade talebine ilişkin yargılamada Illinois mahkemesi, fiil her ne kadar Illinois eyalet hukukuna göre suç olarak kabul

³⁶ Gilbert, s.444.

³⁷ VERMEULEN, Gert-DE BOND, Wendy-RYCKMAN, Charlotte, Rethinking International Cooperation in Criminal Matters in The EU, IRCP 2012, s.108.

³⁸ Collins v. Loisel, 259 U.S. 309, 1922, <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/259/309/> erişim: 21.01.2020.

³⁹ Factor v. Laubenheimer, 290 U.S. 276, 54 S.Ct. 191, 78 L.Ed. 315, <https://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/290/276> erişim: 21.01.2020.

edilmese de ABD’nin birçok eyaletinde suç olarak tanımlandığını belirterek iadeye olanak tanımıştır.

Nitelikli çifte suçluluk olarak da anılan⁴⁰ *somut çifte suçluluk* kuralına göre, iade talebine ilişkin incelemenin iki ölçüsü bulunur. Bunlardan *ilki* suçun tanımsal ayniyetidir. İkincisi ise suçu oluşturan unsurların her iki devlet yönünden somut vakianın gelişimi ve cezalandırılabilirliğe etki eden diğer olgular nazarında yapılacak değerlendirmedir⁴¹.

Bu kapsamda tanımsal ayniyetin mevcudiyeti yönünden örneğin, talep eden devlette suçun kanuni tanımında öngörülen unsurlar “a+b+c” şeklinde belirlenmiş ise talep edilen devlette de bunların en az ikisinin yahut tamamının varlığı suçun oluşmasına yeterli olmalıdır. Şayet talep edilen devlette suçun kanuni tanımından ek bir unsur daha aranıyorsa (örnekte a+b+c+d) bu durumda iade mümkün olmayacaktır⁴².

Suçun tanımsal ayniyetinin tespitinden sonra, cezalandırılabilirliğe ilişkin olgusal, şahsi ve hukuksal tüm şartlar talep edilen devlet hukukuna göre değerlendirilmelidir. Dolayısıyla söz konusu değerlendirmede, suçun şikayete tabi olup olmadığı, şikayete tabi ise şikayet şartının varlığı, failin kusur yeteneği (akıl hastalığı, yaş küçüklüğü), kusura etki eden nedenlerin (cebir, tehdit, haksız tahrik, zorunluluk hali, yaş küçüklüğü, amirin emri), cezaya etki eden başkaca nedenler (özellikle teşebbüs ve gönüllü vazgeçme), hukuka uygunluk nedenlerinin mevcudiyeti, zamanaşımı dikkate alınmalıdır⁴³.

c. 6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu Nazarında Soyut-Somut Çifte Suçluluk Kuralı

Daha önce belirttiğimiz üzere 6706 sayılı Kanun m.10/2’de; “*Talep eden devlet hukuku ile Türk hukukuna göre, soruşturma veya kovuşturma aşamasında üst sınırı bir yıl veya daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlardan dolayı iade talebi kabul edilebilir*” denilerek, iade hukukunda çifte suçluluk kuralının uygulanacağı belirtilmiştir. Söz konusu hüküm lafzi olarak değerlendirildiğinde, kanun koyucunun Türkiye’den yapılacak iade taleplerinde, belirtilen fiilin Türk kanunlarına göre suç oluşturmaması yeterli kabul ettiği sonucuna ulaşmak mümkündür. Ancak bu konuda nihai bir kanaat ortaya koyabilmek için 6706 sayılı Kanun’un iade hususunda sevk ettiği diğer hükümlerin de dikkate alınması lüzumludur.

Kanunda, “*merkezi makamın, iade taleplerini inceleyerek, lüzum görmesi hâlinde ek bilgi ve belge talebinde bulunabileceğine*” işaret edildiği

⁴⁰ Bkz. Vermeulen-De Bondt-Ryckman, s.108; BLAAS, Fey-Constanze, Double Criminality in International Extradition Law, University of Stellenbosch, s.36.

⁴¹ Blaas, s.36.

⁴² Gilbert, s.109.

⁴³ Blaas, s.37.

görülmektedir (m.13). "İade yargılaması" kenar başlıklı m.18'de de; "*Kişinin rızaya dayalı iade usulünü kabul etmemesi hâlinde mahkeme, iade şartlarını bu Kanun ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşma hükümlerine göre inceleyerek iade talebinin kabul edilebilir olup olmadığına karar verir. (2) Talep eden devlet tarafından gönderilen belgelerin yeterli görülmemesi hâlinde mahkeme, uygun bir süre içinde ek bilgi ve belgelerin gönderilmesini isteyebilir*" denilmiştir. Bunun dışında, "*fiille ilgili zamanaşımının gerçekleşmiş yahut suçun affa uğramış olması*", iade talebinin kabul edilemeyeceği haller olarak gösterilmiştir (m.11).

Yukarıda zikredilen düzenlemeler karşısında, 6706 sayılı Kanunun somut çifte suçluluk kuralına yaklaştığını söylemek mümkündür. Zira m.13 ve m.18 kapsamında, lüzumlu görülen bilgi ve belgelerin talep eden devletten istenebileceğine işaret edilmiş olması, Adalet Bakanlığınca yapılacak ilk inceleme ve iade yargılaması sırasında, somut olayın gelişimi ve sübutla ilgili olan hususların da dikkate alınacağı sonucuna ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca m.11 uyarınca kovuşturulabilirlik bakımından zamanaşımının da iadeye etki ediyor olması, iade değerlendirmesinde sadece, "*fiil her iki ülke kanununa göre suç mudur?*" sorusuna cevap verilmekle yetinilemeyeceği, cezalandırılabilirliğe etki edecek diğer nedenlerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini ortaya koyar.

Bu kapsamda konuyu yukarıdaki *örnek olay* yönünden ve **somut çifte suçluluk kuralına** göre ele alacak olursak;

i. İade talebine konu olayın kasten öldürmeye teşebbüs olduğuna ilişkin talep eden devlet tarafından iade talebine esas oluşturacak bilgi ve belge sunulup sunulmadığı dikkate alınmalıdır.

Örnek olayda, sanığın ruhsatlı silahıyla yere doğru iki el ateş ettiği ve olaylar neticesinde mağdurun bacağından yaralandığını düşünürsek⁴⁴, bu yönüyle fiilin her iki devlet hukuku bakımından da cezayı müstelzim bir haksızlık olduğu hususunda şüphe yoktur. Ancak yukarıda açıklandığı üzere, olayla ilgili talep eden devlette yapılan tahkikat bakımından, işlenen haksızlığın hukuki tavsifi süreç içerisinde farklılık arz etmektedir.

Uzlaştırma sürecinin yürütüldüğü ve ceza davasının sonlandırılması ile tamamlanan sürece ilişkin evraklarda, olayın tanığı olan kişilerin ve mağdurun beyanları belirleyicidir.

Bu kapsamda belirleyici olabilecek bir başka husus, adli tıp raporunda yaralanmanın mahiyetine ilişkin yer verilen açıklamalardır. **Örnek olay** yönünden yaralanmanın hayati tehlike oluşturmadığı ve mağdurun bacağında yaralanmaya neden olduğu açıklanmıştır. Buna karşılık iade talebinde,

⁴⁴ Talep eden devlet bakımından yaralama suçu, yaralanmanın derecesine göre silahla işlenip işlenmediğine bakılmaksızın uzlaştırmaya tabidir.

dosyanın uzlaştırma sonrası yeniden açılmasından, iade talebine kadar geçen süreci açıklayan ve bu süreçte atılı suçlamanın değiştirilmesini gerekçelendiren herhangi bir bilgi ve belge bulunmamaktadır. Aksine, iade talebinde zikredilen ve dosyanın yeniden adli tıp birimine gönderilmesiyle aldırılan ikinci raporda da yaralanmanın öldürücü nitelikte olmadığı ve öldürücü bölgeye yönelik eylemle gerçekleşmediği hususu net bir şekilde tespit edilmiştir.

Bu noktada, iade yargılaması yürüten ağır ceza mahkemesinin olayın oluş biçimiyle alakalı yukarıda zikredilen sürece tamamen uzak kalmaması, meseleye yalnızca usuli açıdan yaklaşmaması, esasa ilişkin birtakım hususları dikkate alması gerekir.

Netice itibarıyla mahkemenin, sanığa yöneltlen suçlamanın değiştirilmesi yönünden, talep eden devlet makamlarınca herhangi bir izahta bulunulmamış olması nedeniyle, eksik belgeleri SİDAS m.13 uyarınca temin etmesi gerekir. Aksi takdirde mevcut dosya itibarıyla en detaylı bilgiyi havi bulunmasından ötürü talep eden devlette gerçekleştirilen soruşturmanın uzlaştırmacı tarafından yürütülen safahatında elde edilen bilgi ve beyanlar dikkate alınarak iade talebinin kabulü yahut reddi ile ilgili bir sonuca ulaşılmalıdır.

ii. İade talebinde ileri sürüldüğü şekliyle fiilin yaralama mı yoksa öldürmeye teşebbüs mü olduğuna ilişkin değerlendirmede, her iki devlet hukukuna ilişkin kurallar dikkate alınmalıdır.

İşlenen fiilin, iade talebindeki tespite göre kasten öldürmeye teşebbüs kapsamında mı kaldığı yoksa ilk tahkikatta değerlendirildiği üzere kasten yaralama suçunu mu oluşturduğu hususundaki değerlendirmede, somut olay nazarında yalnızca iade talebinde bulunan devlet değil aynı zamanda Türk hukuku da dikkate alınmalıdır⁴⁵. Nitekim olayın alıntıldığı Yargıtay 1.CD., 25.9.2019 tarih ve 3174/3947 sayılı kararında da; “...eylem 23/03/2011 tarihinde gerçekleştirilmiş olup aradan geçen zamana göre iadesi istenilen hakkında herhangi bir dava açılmamış olmasına, anlatılış biçimine göre eylemin Türk yargılamasında kasten yaralama olarak nitelendirilmesinin kuvvetle muhtemel bulunmasına göre...” iadesi istenilenin hukuki durumunun yeniden tayini gerektiğine karar verilmiştir.

Bu nedenle somut olayda teşebbüsün bulunup bulunmadığı TCK’nın “Suça Teşebbüs” başlıklı düzenlemesi dikkate alınarak tespit edilecektir. Buna göre; “Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur (m.35).”

Failin hangi kasıtlı, yani yaralama mı yoksa öldürme kastıyla mı hareket ettiği, somut olayın özelliklerine göre belirlenir⁴⁶.

⁴⁵ Benzer şekilde bkz. **Ulutaş**, Geri verme (TBB yayını), s. 86.

⁴⁶ **TEZCAN, Durmuş-ERDEM, Mustafa Ruhan-ÖNOK, R.Murat**, Teorik ve Pratik Ceza Özel

Yargıtay’ın konuyla ilgili yerleşik içtihatlarına bakıldığında, failin suç kastının tespitinde birtakım hususları nazarı itibara aldığı görülmektedir. Bu kapsamda; mağdurun aldığı darbe sayısı ve niteliği, hayati tehlikenin varlığı⁴⁷, darbenin vurulduğu vücut nahiyesi⁴⁸, fiilin işleniş şekli⁴⁹, kullanılan araç ve kullanılış biçimi⁵⁰, silah söz konusuysa atış mesafesi, mermilerin tamamının tüketilip tüketilmediği⁵¹, fail ve mağdurun bulundukları konum⁵², daha önce aralarında husumet olup olmadığı⁵³ gibi özellikler, kastın tespitinde dikkate alınır.

Şayet talep eden devletin ceza kanununda yer verilen teşebbüs düzenlemesi de benzer nitelikteyse⁵⁴, gerek Türk hukuku gerekse talep eden

Hukuku, 16. Baskı, Ankara 2018, s.179; **ÖZBEK, Veli Özer-DOĞAN, Koray-BACAKSIZ, Pınar-TEPE, İlker**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, Ankara 2018, s.147.

⁴⁷ “Sanığın, mağduru ikisi öldürücü mahiyette olan dokuz bıçak darbesiyle yaralamış olması karşısında kastının öldürmeye yönelik olduğu...” (Yargıtay 1. CD., 25.2.2004, 2003/3808 E., 2004/493 K.)

⁴⁸ “Mağdurun aldığı darbelerden bir tanesinin akciğerine isabet ettiği ve iki darbenin öldürücü olduğu...” (Yargıtay 1. CD., 13.7.2006, 578/3189); “Sanık ile katılan arasında öldürmeyi gerektirir nitelikte herhangi bir husumetin bulunmaması, olayın midye toplama meselesinden kaynaklı aniden gelişen bir olay olması, sanığın yaklaşık 5-6 metre mesafeden katılanın bacağına bir el ateş etmesi, sanığın başkaca ateş etme imkanı varken ateş etmemesi ve yakın mesafeden ateş eden sanığın hayati önem arz eden baş ve göğüs bölgesine ateş etme imkanı varken katılanın bacağına ateş etmesi karşısında... kastın yaralamaya yönelik olduğu kabul edilmelidir.” (Yargıtay, 3. CD., 25.1.2016, 2015/29472 E., 2016/1503 K.)

⁴⁹ “Sanığın, kalabalık olan kavga ortamında, hedef gözetmeksizin yere doğru yaptığı atışlar sırasında mağdurları yaralaması eyleminin, olası kastla yaralama suçunu oluşturduğu” (Yargıtay 1. CD., 9.4.2013, 2010/2878 E., 2013/3026 K.)

⁵⁰ “Arkası dönük ve savunmasız mağdura bıçakla birden fazla defa vurma imkanı varken yalnızca bir kez vuran ve tek darbe ile yetinen sanıkların eylemlerini yaralama olarak niteleyen yerel mahkeme hükmünde isabetsizlik yoktur.” (Yargıtay CGK., 6.11.1989, 1-273/330).

⁵¹ “...engel bir durum olmamasına rağmen ve birden fazla ateş etme imkanı varken tek atışla yetinerek, eylemine kendiliğinden son vermesi dikkate alınarak, sanığın, katılan D. U.’a karşı eyleminde kastının yaralamaya yönelik olduğu anlaşıldığı...” (Yargıtay 1. CD. 08.03.2011, 2010/5145 E., 2011/1342 K.); “engel bir durum olmamasına rağmen ve birden fazla ateş etme imkanı varken tek atışla yetinerek, eylemine kendiliğinden son vermesi dikkate alınarak, sanığın, katılan D. U.’a karşı eyleminde kastının yaralamaya yönelik olduğu anlaşıldığı, bu nedenle kasten silahla yaralamak suçundan 5237 sayılı TCK.nun 86/2,3-e, 29,62.maddeleriyle cezalandırılması gerekirken, suç vasfında hataya düşülerek kasten öldürmeye teşebbüs suçundan cezalandırılması...” (Yargıtay 1. CD., 08.03.2011, 2010/5145 E., 2011/1342 K.)

⁵² “Sanık ile mağdur arasındaki mesafe, hayati bölgelerin hedef alınmaması... nedeniyle kastının yaralamaya yönelik olduğu...” (Yargıtay 1. CD., 16.3.2009, 7608/1327)

⁵³ “Sanık ile katılan arasında önceye dayalı bir husumet bulunmaması... dikkate alındığında, olayın adam öldürmeye teşebbüs değil, silahla kasten organlarından birinin işlevinin yitirilmesine neden olacak şekilde nitelikli yaralanma suçu olduğu...” (Yargıtay 3. CD., 26.2.2018, 2017/17590 E., 2018/3197 K.)

⁵⁴ Rusya Federal Ceza Kanunu’nun, “Suça hazırlık ve suça teşebbüs” başlıklı 30 uncu maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; “3) Suçun işlenmesine direkt olarak kişi tarafından yönlendirilmiş olan kasıtlı (taksirli) fiil, eğer bu durumda kişinin kontrolü dışında olan koşullardan dolayı suç tamamlanmamış ise, suça teşebbüs olarak

devlet hukuku yönünden, somut olayda kasten öldürmeye teşebbüsten söz edilmesi mümkün değildir.

iii. Şikayete tabi suçlarda şikayet şartının varlığı incelenmelidir

Takibi şikayete bağlı suçlar bakımından dava şartlarından biri, kanuni süresi içerisinde usulüne uygun bir şikayetin yapılmış olmasıdır (TCK m.73, CMK m.158). Suçluların iadesi kapsamında, iade konusu suçun iade talep eden devlet hukukunda şikayete tabi tutulmuş olması halinde, şikayet şartının yerine getirilmiş olması aranmalıdır⁵⁵. Buna karşılık iade talep eden devlette re’sen takibatı yapılan bir suçun, iade talep edilen devlette şikayete tabi olması kural olarak iadeye engel oluşturmaz. Zira iadenin en önemli araçlarından bir tanesi adaletin yerine getirilmesidir. İade talep edilen devlet, iade şartlarına uyarak bu konuda aracılık görevi görmektedir. İade yargılamasına katılmanın mümkün olmaması da (6706 sayılı Kanun m.18/3) buna işaret etmektedir. Dolayısıyla kendi ülke sınırları içerisinde suç işlenmeyen ve dolayısıyla kamu düzeni ihlal edilmeyen devletin, suçun kendi ülkesinde şikayete tabi olduğu gerekçesiyle iadeyi reddetmesi makul gözükmemektedir.

Şikayet şartı bakımından örnek olay değerlendirildiğinde;

Sanığın, mağduru bacağından yaralaması fiili hakkında verilen soruşturmayı sona erdirmeye kararında söz konusu fiil, Rusya Federasyonu Ceza Kanunu m.115/1’e göre **sağlığa kasten hafif zarar verme** şeklinde nitelendirilmiştir. Karardan, söz konusu suçun şikayete bağlı olduğu, mağdurun şikayetçi olmadığına ilişkin beyanı bulunduğu ve tarafların sulh olmaları nedeniyle soruşturmanın sonlandırılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra mağdur, sanığın zararını tazmin ettiğini, sanıkla herhangi bir husumeti olmadığını belirtmiş ve olay sonrasında sağlık durumunun kötüleşmediğini, herhangi bir sakatlığı bulunmadığını beyan etmiştir. Bu beyanın aksini ortaya koyan ve dosyanın kasten öldürme kapsamında ele alınmasını gerektirecek bir sebebin varlığı Rus adli makamlarınca açıklanmamıştır. Dolayısıyla, iadesi talep edilen suçun, iade talep eden Rusya Federasyonu hukukunda şikayete tabi olması sebebiyle, iade talebi değerlendirilirken bu şartın gerçekleşmiş olması aranmalı, gerçekleşmemişse iade talebinin reddedilmesi yönünde bir yol izlenmelidir. Zira soruşturma ve kovuşturması şikayete tabi olan suça ilişkin şikayet şartı gerçekleşmeksizin iade talep edilmesinde ya da talep neticesinde iadeye karar verilmesinde hukuki bir yarar olmayacaktır.

tanımlanır.” Görüldüğü gibi burada da Türk hukukundakine koşut olarak suça teşebbüsten söz edebilmek için icra hareketlerine başlanmış olması, ancak failin elinde olmayan nedenlerle suçun tamamlanamamış olması gerekir. https://www.legislationline.org/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf, erişim: 12.1.2020.

⁵⁵ Özgenç, s.1020.

iv. Kovuşturulabilirlik yönünden fiilin zamanaşımına uğrayıp uğramadığı incelenmelidir

Zamanaşımı, gerçekleştiği takdirde fiile ilişkin soruşturma veya kovuşturmayı olanaksız hale getiren ya da hükmedilen cezanın infazını engelleyen bir müessesedir. Zamanaşımı, suçun işlenmesinden veya işlenen suça ilişkin cezanın verilmesinden sonra geçen belirli süre sonunda, devletin bu fiile ilişkin cezalandırma yetkisini düşüren bir sebep olarak tanımlanmaktadır⁵⁶.

Zamanaşımı, dava ve ceza zamanaşımı olarak ikili ayrıma tabi tutulmuştur. Dava zamanaşımı bir suçla ilgili kovuşturma yapılmasına engel olurken, ceza zamanaşımı kesinleşmiş mahkumiyet hükmünün yerine getirilmesini yani infazını engeller. Dava zamanaşımı kanunda aksi belirtilmedikçe tüm suçlar açısından geçerlidir. Şayet iade talebi, iade talep eden devlette devam eden bir yargılamaya ilişkinse dava zamanaşımının, verilen bir hükmün infazına ilişkin ise ceza zamanaşımının dikkate alınması gerekir.

Zamanaşımı sürelerinin hesaplanmasında farklı sistemler bulunmakla birlikte Türk mevzuatında kabul edilen sisteme göre dava zamanaşımı TCK'da belirlenmiş suçların ağırlığına göre beş grup olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu gruplar failin fiil işlendiği esnadaki yaşına göre belli oranlarda indirim tabi tutulmuştur. Tam ceza ehliyetine sahip kişiler açısından dava zamanaşımı süreleri TCK m. 66/1'de fiili işlediği sırada 18 yaşından büyük olanlar için düzenlenmiştir. Buna göre temel dava zamanaşımı süreleri; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda 30 yıl, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda 25 yıl, yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda 20 yıl, beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda 15 yıl, beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda 8 yıldır. TCK m. 66/5' e göre aynı fiilden yeniden yargılamayı gerektiren hallerde mahkeme bu husustaki talebin kabul edildiği tarihten itibaren fiile ilişkin zamanaşımı süresi yeniden işlemeye başlayacaktır. Bu noktada Türkiye'ye yönelik iade taleplerinde, Türk hukukundaki düzenlemeler dışında talep eden devlet mevzuatında konuya ilişkin yer verilmiş düzenlemelerin de dikkate alınmasıyla bir sonuca ulaşmak gerekir. Zira SİDAS m.10 ve 6706 sayılı Kanun m.11'e göre, -çifte suçluluk kuralı kapsamında- fiilin her iki devlet kanununa göre de zamanaşımına uğramamış olması lazımdır⁵⁷.

Dava zamanaşımı kural olarak suçun tamamlanmasıyla başlar. Kanuni tanımında ayrıca bir neticeye yer verilmemiş olan suçlarda, tipik hareketin gerçekleştirilmesiyle suç tamamlanır ve zamanaşımı işlemeye başlar. Kanuni tanımda netice öngörölmüş suçlar açısından ise zamanaşımı

⁵⁶ Koca-Üzölmez, s.710.

⁵⁷ Özgenç, s.1020.

neticenin gerçekleşmesiyle başlar. Teşebbüs halinde kalan suçlarda, suçun tamamlanmasına yönelik son icra hareketinin yapılmasıyla zamanaşımı işlemeye başlar. (TCK m. 66/6) Zamanaşımı süreleri re’sen dikkate alınır ve zamanaşımının dolduğunun belirlenmesi halinde mahkeme düşme dışında bir karar veremez. İade talep edilen devlet olarak Türkiye’de yapılacak iade yargılamasında, talep eden devletin zamanaşımına ilişkin kurallarının değerlendirilebilmesi için suçun ne zaman tamamlandığının iade taleptnamesinde açıklanmış olması gerekir. Şayet bu konuda netlik yoksa, 6706 sayılı Kanun m.18 uyarınca mahkemece talep eden devletten ek bilgi ve belgelerin talep edilmesi yoluna gidilmelidir.

Zamanaşımı süresi hesaplanırken, zamanaşımını kesen ve durduran sebepler göz önüne alınır. Zamanaşımını durduran sebepler; izin, karar, bekletici meselenin çözümü, fail hakkında kaçaklık kararının verilmiş olması. (TCK m.67) Zamanaşımını kesen sebepler; sanık veya şüphelinin ifadesinin alınması veya sorguya çekilmesi, sanık veya şüpheli hakkında tutuklama kararı verilmesi, suçla ilgili olarak iddianame düzenlenmesi, sanıklardan biri hakkında mahkumiyet hükmü verilmesi. Dava zamanaşımının bu sebeplerden herhangi biri ile kesilmesi halinde dava zamanaşımı süresi yeniden işlemeye başlar (TCK m.67/3). Kesilen zamanaşımı süresi ilgili suç ilişkin olarak kanunda belirlenmiş sürenin en fazla yarısına kadar uzar (TCK m. 67/4).

Bu anlatımlar kapsamında **örnek olay** değerlendirilirse;

Rusya Federasyonu Ceza Kanunu m. 78’de zamanaşımı müessesesi düzenlenmiştir. Buna göre, zamanaşımı suç işleme tarihinde başlamaktadır. Zamanaşımı süreleri suç işleme tarihinden itibaren; hafif ağırlıkta suç işlenmesinden sonra 2 yıl, orta ağırlıkta suç işlenmesinden sonra 6 yıl, ağır suç işlenmesinden sonra 10 yıl, özellikli ağır suç işlenmesinden sonra 15 yıldır. Bu sürelerin sonunda kişinin ceza sorumluluğu kalmamaktadır. Zamanaşımı süreleri suç işleme tarihinden mahkeme hükmünün yürürlüğe girmesine kadar hesaplanır. Zamanaşımını durduran sebepler; soruşturmadan, mahkemeden ya da m.76.2’ye göre öngörülen adli para cezasının ödemesinden kaçınma (Rusya Fed. Ceza Kanunu m. 78) şeklinde düzenlenmiştir.

Geri vermeye ilişkin işlemler, adli makamlar tarafından gerçekleştirilmiş olsa da bunların zamanaşımını kesmeyeceği kabul edilmektedir. Bu bakımdan, ilgili kişinin iadeye konu fiiline ilişkin olarak iade talep edilen devletin adli makamları tarafından sorgusu veya iadesi amacıyla tutuklanması, zamanaşımını kesmiş sayılmamaktadır⁵⁸.

İade konusu suç, iade talep eden devletin hukukuna göre zamanaşımına uğramışsa artık o devlet açısından söz konusu suçu takip etmekte hukuken korunan bir yarar söz konusu olmayacaktır. Yine aynı gerekçelerle, eylemin

⁵⁸ **Ulutaş**, Geri Verme (TBB Yayını), s.93 vd.

iade talep edilen devlet hukukuna göre zamanaşımına uğraması halinde de hukuken korunan bir yarar söz konusu olmayacaktır. Suçluların iadesi açısından zamanaşımı incelendiğinde, talep eden ve talep edilen devletlerden birinin hukukuna göre dava veya ceza zamanaşımı gerçekleşmiş olması halinde iadesi talep edilen kişi iade edilemeyeceği sonucuna varılır. Nitekim SİDAS m. 10’da “*Dava veya cezanın, kendisinden iade talep edilen taraf veya iade talebinde bulunan taraf mevzuatına göre müruruzamana uğramış olması halinde iadeye cevaz yoktur.*” şeklinde ifade edilmiştir. Benzer şekilde 6706 sayılı Kanun m.11/(1)-c, 5’te de, iade konusu fiilin; “*zamanaşımı veya affa uğramış olması*” iadenin kabul edilemeyeceği haller arasında sayılmıştır.

Olayda iadenin kabul edilebilirliği tartışılırken zamanaşımı konusunda da değerlendirme yapılmalıdır. Bu bağlamda zamanaşımına ilişkin tespitlerde bulunurken de fiilin nitelendirmesine ilişkin değerlendirmeler yapılmalıdır. Olayda gerçekleşen fiilin, iade taleptenmesinde belirtildiği üzere “**kasten öldürmeye teşebbüs**” olup olmadığı noktasında şüphe bulunmaktadır. Yargıtay’ın haklı olarak işaret ettiği üzere, olaya ilişkin bilgilerden, iade talebine konu olan fiilin kasten yaralama olabileceği anlaşılmaktadır. Zira mağdur ile ilgili 2011 ve 2014 tarihli adli tıp raporlarına göre, mağdur hafif derecede yaralanmıştır. 2014 yılında dosyanın kasten öldürmeye teşebbüs suçunu oluşturduğundan bahisle yeniden açılması hususunda ise dosyada herhangi bir bilgi ve belge bulunmamaktadır. Dolayısıyla 2011 yılında işlenen fiil açısından Rusya Federasyonu Ceza Kanunu m.78’de düzenlenen zamanaşımı süresi dolmuş olup bu durum, iadeye engel oluşturacaktır.

B. Suçun Belli Bir Ağırılıkta Olması

Suçun belirli bir ağırılıkta olması, geri vermenin fiile ilişkin şartlarından bir diğeri olarak karşımıza çıkar. Burada ya sayma sistemi benimsenerek iadenin mümkün olduğu suçlar tek tek belirtilmekte yahut cezaların ağırlığı esas alınarak ayırma sistemi tercih edilmektedir⁵⁹.

SİDAS m.2/1’de ve 6706 sayılı Kanun m.10/2’de ayırma yönteminin tercih edildiği söylenebilir. Nitekim söz konusu düzenlemelerde, bir yıl ve dört aylık cezalar esas alınmıştır. Bu süreler, iadenin amacına matuf olmak üzere tespit edilmiştir. Bu kapsamda iadesi istenen kişi, iade talebinde bulunan devlette yargılanmış ve hakkında mahkumiyet kararı verilmişse, hükmedilen cezanın 4 aydan az olmaması gerekir. Şayet iade talebi, talep edilen kişinin yargılanması amacına yönelikse, diğer bir deyişle iade talep eden devletteki yargılama devam ediyorsa⁶⁰ eylem, talep eden devlet ve Türk hukukuna göre üst sınırı bir yıl yahut daha fazla hürriyeti bağlayıcı ceza gerektirmelidir.

⁵⁹ **Akbulut**, s.207.

⁶⁰ İadesi talep edilen kişinin şüpheli yahut sanık statüsünde bulunması mümkündür.

Bu noktada altını çizmek gerekir ki yukarıda da değindiğimiz üzere **iade taleptenmesinde eylemin anlatılış biçimine göre** Türk hukuku bakımından hangi suça karşılık geldiği tespit edilmeli, her iki devlet hukukuna göre varsa teşebbüsün şartları (ve mevcutsa talep edilenin şeriklik konumu) değerlendirilmeli, suçun SİDAS m.2 ve 6706 sayılı Kanun m.10’da tarif edildiği biçimiyle belirli bir ağırlıkta olmadığı da buna göre tespit edilmelidir.

Bunun dışında SİDAS’a göre eylem hakkında güvenlik tedbiri uygulanması öngörülüyorsa, bunların icrası için de iade söz konusu olabilir (m.2/1). Güvenlik tedbirlerinden ne anlaşılması gerektiği, m.25’te açıklanmıştır. Buna göre ceza mahkemesince verilen ve hürriyeti sınırlandıran yahut bir cezanın yerine uygulanan her türlü tedbir iade kapsamındadır. 6706 sayılı Kanun’da ise güvenlik tedbirlerinin, iade talebine esas olabileceğine dair bir hüküm yoktur.

Bu çerçevede hukukumuz yönünden, TCK’da ve ceza normu içeren sair kanunlarda suç olarak kabul edilen bir fiil karşılığında, eylem ve failin özelliklerinden bağımsız doğrudan bir yaptırım olarak öngörülen hürriyeti sınırlandırıcı tedbir bulunmadığından, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin güvenlik tedbirinin infazına matuf bir talepte bulunması ihtimali düşüktür. Ancak yine de örneğin etkin pişmanlığa bağlı (TCK m.221/5) veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına bağlı olarak (TCK m.191/5) uygulanan denetimli serbestlik tedbirinin infazı için iade talebinde bulunulması gündeme gelebilir. Ayrıca SİDAS’a üye devletlerden birinden ülkemize yönelik yapılan bir iade talebinin dayanağı olarak hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbirinin infazı gösterilebilir. Bu durumda nasıl hareket edilecektir? Türkiye, 18.11.1959 tarih ve 7376 sayılı Kanun ile⁶¹ SİDAS’ı, m.11’e ölüm cezasının müebbet hapse teviline dair ileri sürülen ihtirazi kayıt dışında bir çekince ileri sürmeksizin tasdik etmiştir. Ancak SİDAS, temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmayıp Anayasa m.90/5, c.1 uyarınca kanun hükmündedir. Dolayısıyla kanun koyucunun sonraki bir kanunla (6706 sayılı kanun) öngördüğü düzenleme geçerli olacak ve Türkiye’den başka devlete güvenlik tedbirinin infazı içerikli bir iade talebinde bulunulamayacaktır. Aynı şekilde Türkiye’den iade talep edilmesi durumunda da iade yargılaması yürüten ağır ceza mahkemesi, 6706 sayılı Kanun uyarınca bir değerlendirme yapacaktır. Belirtmek gerekir ki benzer durum, sadece adli para cezasını gerektiren suçlar bakımından da söz konusudur⁶².

⁶¹ 26.11.1959 tarih ve 10365 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

⁶² 6706 sayılı Kanun m.10’da sadece adli para cezasını gerektiren bir suçtan dolayı iade kabul edilmemiştir. Buna karşılık SİDAS’a ek ikinci protokol m.1’e göre; “Sözleşme’nin 2. maddesinin 2. Paragrafına, “Bu hak sadece nakdi müeyyideleri müstelzim suçlara da teşmil edilecektir” şeklinde bir hüküm ilave edilerek, yalnızca adli para cezasını gerektiren suçlar da iade kapsamına alınmıştır. Söz konusu protokol de 21.1.1991 tarih ve 20877 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 3732 sayılı Kanun ile tasdik edilmiştir. 3732 sayılı Kanun’da SİDAS ek ikinci protokole ilişkin olarak ileri sürülen tek çekincenin, iade taleplerinin niteliği,

C. Talep Eden Ülkede Fiilin Ölüm Cezasını Gerektirmemesi

Talep eden ülke hukukunda, talebe esas olan suçun karşılığında ölüm cezası öngörülmüş olmasının iadeye etkisi bakımından SİDAS m.11’de; *“Talep eden tarafın kanununda iade talebine sebep olan fiilin ölüm cezasını müstelzim olmasına mukabil, kendisinden iade talep edilen tarafın mevzuatında ölüm cezasının bulunmaması veya bu memlekette işler cezasının umumiyetle tatbik edilmemesi halinde ancak talep eden taraf ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair talep edilen tarafa kâfi teminat verdiği takdirde iade yapılabilir”* denilmiştir.

Görüldüğü üzere SİDAS, talep eden devlette suç karşılığında ölüm cezası öngörülmüş olmasını mutlak bir iade engeli olarak kabul etmemiş, talep eden devletin infaz etmeme teminatı vermesi durumunda iadenin mümkün olabileceğini hüküm altına almıştır. 6706 sayılı Kanun m.11’de de benzer şekilde kanun koyucu, iade talebinin, ölüm cezası veya insan onuru ile bağdaşmayan bir cezayı gerektiren suçlara ilişkin olmasını, iade engeli olarak kabul etmiş, üçüncü fıkra itibarıyla infaz etmeme teminatı verilmesi halinde, talep edilenin iade edilebileceğini öngörmüştür. Türkiye, ölüm cezasını her koşulda yasaklayan İHAS’a Ek 13 üncü protokolü, 6.10.2005 tarih ve 5409 sayılı Kanunla uygun bulmuş ve buna koşut olarak Anayasa m.38’de gerekli değişikliği yaparak, kanunlarda yer alan çeşitli suçlar karşılığında öngörülen ölüm cezalarını 5218 sayılı Kanun ile müebbet hapse dönüştürmüştür. Dolayısıyla Türkiye’nin, sözleşmecî başka bir devletten iade talep etmesi durumunda herhangi bir sorun ile karşılaşılması olası değildir.

Buna karşılık, iç hukuk mevzuatında yaptırım olarak ölüm cezası öngördüğü bir suç için iade talebinde bulunan bir ülke söz konusu olduğunda Türkiye nasıl hareket edecektir? Yukarıdaki bilgiler çerçevesinde, SİDAS ve 6706 sayılı Kanun m.11’e göre bu durumda iade talep eden devletten, ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair teminat istenmesinin zorunlu olduğu kolayca ifade edilebilir. Ancak burada önemli olan, iade kapsamında Türkiye’ye verilen teminatın esaslı olup olmadığı, söz konusu ülkenin geçmiş uygulamalarının ne doğrultuda olduğu hususundaki denetimin esaslı yapılmasıdır. Aksi takdirde, teminata rağmen iadeyi takiben ölüm cezası infaz edilir veya ölüm, işkence gibi gayrı insani metotların sonucu olarak ortaya çıkarsa, Türkiye’nin İHAS kapsamında sorumluluğu gündeme gelebilir⁶³.

dış temsilcilikler tarafından takibi ve iade taleplerinin iletilmesinde diplomatik yolların kullanımına ilişkin olduğu dikkate alındığında, yine Anayasa’nın 90/5, c.1 uyarınca ülkemizde yapılacak ve ülkemize yönelen iade taleplerinde 6706 sayılı Kanuna göre hareket edilecektir.

⁶³ İade sonucunda kişinin öldürülmesi, İHAS m.2’de düzenlenen yaşama hakkı çerçevesinde iade eden devlete ekseriyetle bir sorumluluk yüklemes. İadede kaynaklanan hak ihlalleri genellikle İHAS m.3 kapsamında değerlendirilmektedir. Ancak iade halinde, kişinin yaşama hakkının ihlal edilebileceğine dair ciddi ve ağır bir tehlike mevcutsa, istisnai de olsa, somut olayın şartları çerçevesinde iade eden devletin İHAS m.2 kapsamında sorumluluğu doğabilir

Bu bilgiler nazarında **örnek olay** değerlendirildiğinde;

İade talebine dayanak gösterilen Rusya Federasyonu Federal Ceza Kanunu m.105, hürriyeti bağlayıcı ceza yahut nitelikli haller yönünden ölüm cezasını gerektirmektedir. SİDAS m.11 uyarınca, talep eden devlet yasalarına göre iadeye neden olan suç hakkında öngörülen cezanın ölüm cezası olmasına karşılık, talep edilen devlet yasalarında ölüm cezasının bulunmaması veya bulunmasına rağmen genellikle uygulanmaması durumunda, bu cezanın uygulanmayacağına ilişkin talep edilen devlete güvence verilmesi gerekir.

Rusya Federasyonu, ölüm cezası hakkında bir Moratoryum ilan etmiştir. Bu kapsamda Moratoryumun hangi tarihte ilan edildiği, ne kadar süre ile geçerli olduğu, kapsadığı suçlar açısından bir sınırlama öngörülüp öngörülmediği iade talebini değerlendiren mahkemece incelenmelidir.

Burada önemli olan husus, Rusya’nın tarafı olduğu İHAS’ın uygulayıcısı konumunda bulunan İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) kararlarının dikkate alınması noktasında, Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi tarafından verilen karardır. Buna göre 14 Temmuz 2015 tarih ve 21- П (21-P) sayılı kararında Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi, İHAM kararlarının Rus hukukuna göre icra edilebilirliğini değerlendirmiştir. Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi, İHAM kararlarının Rus Anayasası ile çatışması halinde, Rusya Federasyonu’nun bu kararları ulusal düzeyde uygulamaya koymama serbestisine sahip olduğunu beyan etmiş, ayrıca kendisini, Rusya Federasyonu hakkında verilen İHAM kararlarının Rusya Anayasasına uygunluğunu belirlemek açısından yetkili makam olarak kabul etmiştir. Bu husus dikkate alındığında, İHAM’ın Rusya hakkında vereceği bir kararın Rusya Anayasası hükümleri ile uyum içerisinde olmaması halinde, Rusya Federasyonu Anayasa Mahkemesi, bu İHAM kararını uygulamayacağını beyan edebilecektir. Ayrıca Rusya Federasyonu Federal Anayasasına, Anayasa Mahkemesi’ne, İHAM kararlarına ilişkin “uygulanabilirlik incelemesi” gerçekleştirmek için yetki veren hükümler eklenmiştir⁶⁴.

Buradan çıkarılabilecek sonuç, Rusya Federasyonu’nda insan hakları hukukuna aykırı uygulamaların söz konusu olması durumunda, Rusya’nın insan haklarına ilişkin temel güvenceleri, hatta İHAM kararlarını dikkate almama riskinin mevcut olduğudur. Dolayısıyla ölüm cezasının infaz edilmeyeceği yönünden bir teminat alınması durumunda dahi bu teminata uygun davranılıp davranılmayacağı belirsiz kabul edilebilir.

Nitekim benzer şekilde insan hakları ihlallerinin yoğun olarak yaşandığı Özbekistan ile ilgili bir olayda, devlet başkanı İslam Kerimov’a suikast

(GOLLWITZER, Walter, Menschenrechte im Strafverfahren MRK und IPBPR Kommentar, MRK Art. 2 -Recht auf Leben-, Walter de Gruyter, Berlin 2005, s.163, kn.16).

⁶⁴ ZİYADOV, Nazim, “Anayasal Yargıda Uluslararası Hukuk Hükümlerinin Tarafı Yorumu: Rusya Anayasa Mahkemesi’nin 21- П (2015) Sayılı Kararının İncelenmesi”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.6, S.11, Haziran 2018, s.141-160.

girişiminde bulunduğu suçlamasıyla iadesi talep edilen ve Türkiye’nin diplomatik güvence olarak Özbekistan’a iade ettiği Askarov Zayniddin isimli kişinin işkence sonucunda Tasturma cezaevinde öldüğüne ilişkin bilgilere ulaşmak mümkündür⁶⁵.

Bu hususlar dikkate alındığında, mahkemece verilen iade kararının insan haklarına ilişkin AY. m.90 uyarınca ülkemiz yönünden bağlayıcı olan esaslara uygunluğu dikkatlice değerlendirilmelidir.

3. İadesi Talep Olunan Kişiye İlişkin Şartlar

A. İadesi Talep Edilenin Tabiiyeti ve İşkence-Kötü Muameleye Maruz Bırakılma İhtimali Kapsamında İade Edilebilirlik

Suçluların iadesi kurumunda iadesi talep edilen kişilere, salt iade işleminin konusu olarak değil aynı zamanda belirli haklara ve güvencelere sahip, iade işleminin öznesi olan bireyler olarak bakılmalıdır⁶⁶.

6706 sayılı Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu m. 18’ de yer alan düzenleme göre; kişinin rızaya dayalı iade usulünü kabul etmemesi hâlinde iade talebinin kabul edilebilir olup olmadığını değerlendirecek olan ağır ceza mahkemesi, iade şartlarını bu Kanun ve Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası anlaşma hükümlerine göre inceleyerek iade talebinin kabul edilebilir olup olmadığına karar verir. Buradaki anlaşma ifadesinin, sadece suçluların iadesine ilişkin anlaşmaları değil, aynı zamanda bireylerin temel hak ve özgürlüklerini koruma altına alan uluslararası anlaşmaları da kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerekir⁶⁷. Bu noktada, 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 90 hükmü de dikkate alınmalıdır. Zira bu hükme göre, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini koruyan uluslararası anlaşmaların kanunlara kıyasla öncelikli olarak uygulanması gerekir⁶⁸.

Bu kapsamda iade taleplerinde dikkat edilmesi gereken uluslararası düzenlemeler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- İHAS m.3 İşkence Yasağı: *Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.*
- **BM İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme m.3:** *“Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeple-*

⁶⁵ <https://www.ihh.org.tr/en/news/uzbek-extradited-by-turkey-dies-from-torture-in-jail-54>, erişim: 20.1.2020.

⁶⁶ **SAVAŞ, Coşkun Necmi**, “İnsan Hakları Bağlamında Suçluların Geri Verilmesi”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2013 S.1, s. 280.

⁶⁷ **Savaş**, s.280-281.

⁶⁸ **Savaş**, s.281.

rin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.

Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla, yetkili merciler, söz konusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik ve kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır.”

- **SİDAS m.3/1, 2:** İade talebine sebep olan suç kendisinden iade talep edilen tarafça siyasî bir suç veya böyle bir suç ile murtabit fiil olarak telâkki edildiği takdirde suçlu iade edilmeyecek.

Kendisinden iade talep edilen taraf, âdi bir suç için vâki iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasî kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde de aynı kaide tatbik edilecektir⁶⁹.

Söz konusu düzenlemeler, iadesi talep edilen kişinin, tabiiyeti nedeniyle soruşturmaya yahut kovuşturmaya tabi tutulacağı, iade talep eden devlet nezdinde işkence ve kötü muamele yasağına aykırı bir muameleye maruz kalacağı veyahut da öldürüleceği ihtimalinde, iadenin mümkün olmadığına işaret etmektedir. Esasen bir devletin, güven duymadığı başka bir devletle adli yardımlaşma kapsamında iade anlaşması yapmasının bir mantığı da yoktur⁷⁰. Şayet iki devlet arasındaki güven, iadeye engel oluşturacak şekilde ve sonradan zedelenmişse, ikili anlaşmanın iptal edilmesi dahi düşünülebilir.

Ulusal hukuk açısından ise konu, 6706 sayılı Kanun m.11/1-b’de düzenlenmiştir. Buna göre; “İadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması” halinde iade talebi kabul edilmez.

⁶⁹ Maddeye ilişkin açıklayıcı raporda; “Paragraf 2’de yer verilen düzenleme, iade talebinin adi bir suçtan dolayı ve bir kişiyi ırkı, dini, milliyeti veya siyasi görüşü nedeni ile takibata uğratma ya da cezalandırma gayesi ile yapıldığı kanaatine varılması halinde, talep edilen devlete, bu talebi reddetme yetkisi tanımaktadır. Talep edilen taraf devlet, siyasi nedenlerle talep edilen kişinin konumunda önyargılı davranılacağı kanaatinde olduğu takdirde aynı tutumu takınabilir” denilmektedir. (Bkz. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c92bc> -sayfa 6-)

⁷⁰ Rinio, s.384.

İHAS yönünden konunun önem ve ayrıntısına bakıldığında, aşağıdaki hususlar ön plana çıkmaktadır⁷¹:

Sözleşmecı devletlerin, yerleşik uluslararası hukuk ilkeleri gereğince ve Sözleşme gibi, anlaşma hukukundan doğan yükümlülükleri çerçevesinde, yabancıların ülkeye girişini ve ülkesinde ikamet etmelerini kontrol etme ve onları sınır dışı etme yetkileri vardır. Sözleşmecı devlet, kural olarak bir yabancıyı ülkeye kabul etmeyebilir, hukuka aykırı olarak ülkeye girmiş veya ülkede kalmaya çalışan yabancıyı sınır dışı edebilir ya da başka bir ülkede suç işlemiş yabancıyı o ülkeye iade edebilir. Ne var ki devletin bu yetkileri, insan haklarını ihlal etme riskiyle sınırlıdır. 1984 tarihli BM İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme, “*bir kimsenin diğer bir devlette işkenceye maruz kalacağına ilişkin inandırıcı esaslı sebeplerin bulunması halinde Sözleşmecı devletin bu kişiyi sınır dışı etmesini, geri göndermesini veya geri verilmesini*” yasaklamaktadır (m.3). Kişinin öldürülebileceği, işkenceye veya kötü muameleyle maruz kalabileceği bir ülkeye gönderilmesine karar verildiğinde, Sözleşmecı devletin söz konusu düzenleme kapsamında sorumluluğu doğabilir.

İHAM, 2012 tarihli bir kararında⁷² kötü muamelenin genelde fiili, bedensel yaralanma veya şiddetli fiziksel veya akli acı çekmeyi içerdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte mahkemeye göre, sayılan durumların yokluğunda dahi, muamele bir kişiyi aşağılıyorsa veya itibarını düşürüyorsa, kişinin insanlık onuruna saygı gösterilmiyor veya manevi ve fiziksel direncini kırabilecek korku, endişe veya aşağılanma duygularına neden oluyorsa⁷³, bu muamelenin aşağılayıcı olarak nitelendirilmesi mümkündür.

Mahkeme, Soering/Birleşik Krallık (1989) kararında⁷⁴, kötü muamelenin (işkence, insanlık dışı veya aşağılık muamele) yasaklanmasına hiçbir durumun istisna teşkil etmeyeceğini vurgulamıştır. Mahkemeye göre, Sözleşmecı devletin bir kişiyi iade kararı, bu kişinin gönderileceği ülkede kötü muameleyle maruz kalma riski taşıyorsa, bir ihlalin ortaya çıkmasına neden olabilir. Kendisinden iade talep edilen Devlet, Sözleşmede öngörülen standartlara (İHAS m.3) uygun olarak, iade talep eden devletteki koşulların değerlendirmesini yapmalıdır (para. 88 ve 91) Ayrıca mahkeme, kendisinden iade talep edilen Devletin, iade talep eden Devlette ölüm cezasının uygulanmaması yönündeki

⁷¹ Çalışmanın devamında yer verilen İHAM kararlarına, mahkemenin resmi internet sitesi olan <https://hudoc.echr.coe.int/tur#> üzerinden ulaşılmıştır

⁷² Ananyev ve diğerleri/Rusya (2012), Başvuru No: 42525/07 ve 60800/08, prg. 140. Karar için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#>

⁷³ Bu kapsamda, özellikle kişinin iade edildiği ülkedeki cezaevi şartları dikkate alınmalıdır (Gollwitzer, MRK Art. 3 -Verbot der Folter-, s.172, kn.8)

⁷⁴ Soering/Birleşik Krallık (1989), Başvuru No: 14038/88. Karar için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#>

isteğinin ve buna ilişkin teminatın, ölüm cezasının infazına ilişkin riski ortadan kaldırmayacağını (para. 98) belirtmiştir⁷⁵.

Mahkeme, kişiyi kamu makamları elinde bir nesneye dönüştüren cezaların da kişi onuru ve bütünlüğüyle bağdaşmayacağına işaret etmiştir. Bu kapsamda Mahkeme, kişinin şahsiyetini bastırmayı, kişide küçük düşürücü, alçaltıcı korku, zayıflık ve kaygı hisleri yaratmayı, kişinin dayanıklılığını ve iradesini kırmayı amaçlayan ve kişiyi neredeyse “medeni ölüm” halinde kaçak yaşamaya mecbur eden hapis cezalarını da “aşağılayıcı ceza” olarak görmektedir⁷⁶. Hapis cezaları, belirli ölçüde utandırma ve ıstırap unsuru içerir ancak bu durumun Sözleşmede sağlanan güvenceler bakımından (m.3) kabul edilebilir sınırlar içerisinde olması gerekir⁷⁷.

İnsan hakları hukuku nazarında, geri gönderilecek kişinin, gönderileceği yerde Sözleşmede öngörülen güvencelere (m.3) aykırı bir muameleye maruz kalacağı hususunda risk altında olduğunu maddi sebeplerle göstermesi halinde, bu duruma rağmen kişiyi geri gönderen Sözleşmeci devletin, Sözleşme gereğince sorumluluğunun doğacağı, Mahkeme’nin yerleşik içtihatlarındandır. Bu durumda, Sözleşmenin, kendisinden iade talep edilen devlete, söz konusu kişiyi talep eden devlete göndermeme yükümlülüğü yüklediği anlaşılmaktadır (m.3)⁷⁸. Burada bahsedilen risk, kişinin gönderileceği ülkenin iç hukuku ve uygulamasından ya da kişinin gönderileceği ülkedeki fiili durumdan kaynaklanabilir. Devlet görevlileri, özel gruplar veya kişiler tarafından öldürülme veya işkenceye veya kötü muameleye tabi tutulma riski, bu kapsamda değerlendirilir^{79 80}.

Mahkeme, riskin gerçekliğini üç kritere göre değerlendirir: 1) Başvurucunun özel koşulları, 2) Başvurucunun gönderileceği ülkenin genel durumu, 3) Geri gönderme kararının verilmesinde esas ve usule ilişkin yeterli güvenceler bulunup bulunmaması. Ayrıca mahkeme, riske ilişkin değerlendirmesinde, kişinin, Sözleşmede öngörülen güvencelere (m.3) aykırı muamelelere maruz

⁷⁵ GOETH-FLEMMICH, Barbara-KUBÍČEK, Miroslav-DUPRAZ, Stéphane-VERBERT, Erik, İHAM kararlarında “Cezai Konularda” Adli İşbirliği, Adli İşbirliği Serisi 1, Cezai Konularda Uluslararası İşbirliği Hakkındaki Avrupa Sözleşmelerinin Uygulanmasına Yönelik İlgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İctihadi, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, s. 150, 151.

⁷⁶ Ülke/Türkiye (2006), Başvuru No:39437/98, prg. 62. Karar için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#>

⁷⁷ DOĞRU, Osman-NALBANT, Atila, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, 1. Cilt, Avrupa Konseyi, Yargıtay Başkanlığı, 2012, s.141.

⁷⁸ Chahal/Birleşik Krallık (1996), Başvuru No: 22414/93, prg.74. Karar için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#>

⁷⁹ Doğru-Nalbant, s.150 vd.

⁸⁰ Devlet, kamu gücünü kullanarak işkence, kötü, aşağılayıcı muamele ve cezalandırma yaşağına aykırı davranamayacağı gibi, tolerans gösterdiği yahut şiddet içeren faaliyetlerine engel olamadığı lokal çeteler yahut diğer gruplar eliyle bu yaşağın ihlal edilmesine, dolaylı da olsa katkıda bulunamaz (Gollwitzer, MRK Art. 3 -Verbot der Folter-, s.175, kn.14)

kalmayacağına ilişkin, geri gönderilecek ülkenin vereceği güvenceleri de dikkate alır. Gönderilecek ülkenin vereceği bu güvencelerin yeterli olması, karşı delillerle inandırıcılığını kaybetmemesi gerekir.⁸¹

Başvurucunun sistematik olarak kötü muameleye maruz kalan bir gruba/topluluğa mensup olduğunu iddia ettiği olaylarda mahkeme, başvurunun kendisine yönelik somut bir riski ispatlamasını beklememektedir. Başvurucunun, içerisinde bulunduğu gruba/topluluğa yönelik uygulanan, Sözleşmeye aykırı fiillerin varlığına dair ciddi sebepler bulunduğunu ve kendisinin bu gruba/topluluğa dahil olduğunu ortaya koyması, m.3’ün sağladığı korumadan faydalanması için yeterlidir. Başvurucunun anlatımı ve dahil olduğu grubun/topluluğun ülkedeki durumu hakkındaki bilgiler ışığında kararını verir⁸².

Mahkeme, Sözleşmeye (m.3) aykırı fiillere maruz kalma riskinin varlığını değerlendirirken şu üç esastan hareket eder: 1) Mahkeme, riskin varlığını ortaya koyan maddi sebepleri araştırırken mevcut ve gerekli görmesi halinde kendisinin re’sen toplayacağı tüm materyalden faydalanır, 2) Sözleşmeci Devletin sorumluluğu, bireyi kötü muamele riskine maruz bırakması ile ortaya çıkar, 3) Kötü muamelenin Sözleşmeye aykırılık oluşturması için asgari bir ağırlık düzeyine ulaşması gereklidir. Ancak mahkemeye göre, bu ağırlık düzeyi, konunun doğası gereği göreceli olup somut olayın şartlarına göre değerlendirilir⁸³.

Mahkemenin zaman içerisinde oluşturmuş olduğu bu ilkelerden çıkan sonuca göre, kötü muamele riski, kişinin gönderileceği ülkedeki genel koşullar ile başvurunun kişisel durumu, geri göndermenin öngörülebilir sonuçlarıyla birlikte değerlendirilerek tespit edilir (Vilvarajah ve diğerleri, prg. 108).

Örnek olayda iadesi talep edilen kişi, Kafkas kökenli Müslüman bir Rus vatandaşıdır. Özellikle Rusya’da olayın yaşandığı bölgede, kişilerin Slav-Kafkas şeklinde ayrımlara tabi tutulduğu bilinmektedir. Nitekim olay sonrası yürütülen tahkikatta ifadeleri alınan bar işletmesi çalışanları beyanlarında; “... *kargaşanın Slav görünüşlü kişiden kaynaklandığına emin olduğunu, çünkü Slav görünüşlü delikanlı ve arkadaşlarının Kafkas görünümüne kişilerin masasına gittiğini ve kavga etmeye başladıklarını gördüğünü* ...” söylemişlerdir. Bu beyanlar, buradaki ayrımcılığı göz önüne sermektedir. Zira bu tarz ifadeler, o bölgede yaşayan kişilerin, bir yaşam olayını anlatırken dahi insanları slav-kafkas şeklinde dış görünüşleri itibarıyla ayırt ettiklerini göstermektedir.

⁸¹ Doğru-Nalbant, s.150 vd.

⁸² Salah Sheekh/Hollanda (2007), Başvuru No: 1948/04, prg.148. Karar için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#>

⁸³ Vilvarajah ve diğerleri/İngiltere (1991), Başvuru No:13163/87; 13164/87; 13165/87; 13447/87; 13448/87, prg.108. Karar için bkz. <https://hudoc.echr.coe.int/tur#>

Ayrıca sanığın yargılama safahatındaki beyanlarında, babasının 2003 yılında mafya tarafından öldürüldüğü, Rusya’daki ticari işletmelerinin bu kişilerce ele geçirilmeye çalışıldığını söylemiş olması da önemlidir.

İade kurumunun amacı, bir ülkede suç işledikten sonra yabancı bir ülkeye kaçan suçluların, ülkesinde suç işlediği devletçe yargılanmaları veya haklarında hükmedilmiş cezanın infaz edilebilmesi, böylece cezasız kalmalarını önlemekten ibarettir. Dolayısıyla **örnek olayda** olduğu gibi, iade talebiyle güdülen amacın tereddütlü olduğu durumlarda, iade kararı verilmeden evvel, iade talebini değerlendiren mahkemece, insan yaşamı ve bütünlüğüne yönelik tehdit ve tehlikeler dikkate alınarak, yine İHAM kararları doğrultusunda bunları şüpheyi yer bırakmayacak şekilde ispat etmesi aranmaksızın meselenin ayrıntılı bir şekilde tahkik edilmesi ve bu suretle bir sonuca varılması gerekir.

B. Özel Haller Kapsamında İade Edilebilirlik

6706 sayılı Kanun m.11/4’e göre; “İadesi talep edilen kişinin, talep tarihinde on sekiz yaşını doldurmamış olması, uzun zamandan beri Türkiye’de bulunuyor olması veya evli bulunması gibi kişisel hâlleri nedeniyle, iadenin kişinin kendisini veya ailesini, fiilin ağırlığı ile orantısız şekilde mağdur edecek olması durumunda iade talebi kabul edilmeyebilir.” Kanun koyucu bu hükümle, iadede orantılılık ilkesine işaret etmiş⁸⁴, iadesi talep edilen kişinin şahsi durumunun dikkate alınmasını, özellikle adi suçlar nedeniyle iade edilerek aile birliğinin bozulmasının önüne geçmeyi amaçlamıştır⁸⁵. Bu kapsamda iadesi talep edilen kişinin, iade talep edilen ülke konumundaki Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde kurduğu sosyal ve ekonomik tüm bağlar dikkate alınacaktır. Söz gelimi, talep edilenin kendisi ve/veya ailesinin Türk vatandaşlığına başvuru yapmış olması durumunda, bu sürecin sonlanmasına kadar kişi hakkında iade kararı verilmesinden kaçınılmalıdır.

Örnek olayda da iadesi talep edilen sanık, eşi ve çocuklarından oluşan çekirdek ailesi ile birlikte yaklaşık 6 yıldır Türkiye’de yaşamaktadır. Söz konusu kişinin Türkiye’ye geliş tarihi olan 2014’te, Rusya’da hiçbir ceza tehdidi ile karşı karşıya olmaması, hukuka uygun yollardan Türkiye’ye gelmiş olması, eşi ve çocuklarının istisnai yoldan Türk vatandaşlığına başvuru yaptığı, 6706 sayılı Kanun’un yukarıda zikredilen m.11/4 hükmü çerçevesinde değerlendirilebilecek bilgilerdir.

⁸⁴ Akbulut, s.213.

⁸⁵ Nitekim Adalet Alt Komisyonu raporunda bu hükümle ilgili olarak; “Dördüncü fıkrada, Türkiye’de ikamet eden veya evlenmek suretiyle Türkiye’ye yerleşen ya da talep tarihinde onsekiz yaşından küçük olan iade talebine konu kişilerin, sosyal ve ekonomik bağları da dikkate alınarak, telafisi imkânsız bir zarar görmeleri veya aile birlikteliklerinin bozulması ya da yaşı küçük olan ilgilinin yabancı devlete intibakta zorlanması gibi durumlar dikkate alınarak, iade talebinin reddedilebilmesi imkânı getirilmektedir” denilmiştir. (<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss278.pdf> Erişim:12.12.2019)

SONUÇ

Suç işleyen kişinin, başka bir ülkeye giderek işlediği suçun yaptırımından kurtulabilmesi, suçların önlenmesi açısından bir zafiyet oluşturacağı gibi, ulusal ve uluslararası alanda adaletin tesis edilmesini de engeller. Bu bakımdan suçlunun suç işlediği ve kamu düzenini ihlal ettiği yere getirilerek yargılama sürecinin tamamlanması veya hakkında verilmiş cezanın infazının temini için geri getirilmesi son derece önemlidir. Ülkeler arası adli yardımlaşma çerçevesinde ortaya çıkan bir kurum olan suçluların iadesi, bu amaca hizmet etmektedir.

İadenin uluslararası boyutu, bu konuda yapılacak bir mutabakat ile bu kurumun hangi şartlara tabi olacağının tespitini zorunlu kılar. Söz konusu mutabakat çok taraflı olabileceği gibi, ikili anlaşmalar şeklinde de ortaya çıkabilir. İade hususunda Türkiye Cumhuriyeti ile birçok ülke arasında ikili anlaşmalar bulunmakla birlikte, ülkemiz, Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin de tarafıdır. Mevzuatımızda, tüm bu anlaşmalar çerçevesinde iadenin hangi usule göre yapılacağını tespit etmek amacıyla 6706 sayılı Kanun ihdas edilmiştir.

İade kurumunun şartlarını belirleyen uluslararası ve ulusal normlar çerçevesinde iade usulü bakımından en önemli husus, talebin yetkili makam aracılığıyla yapılması ve iade talepnameşi ile ekinde yer verilen, iadenin hangi amaca yönelik olduğuna işaret eden evrakların açıklayıcı olmasıdır. Bunun için de evvel emirde bu evrakların, talep edilen devletin resmi diline tercüme edilmiş olması gerekir. Elbette tercümenin anlaşılır olması lüzumludur. Esasa ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapılabilmesini teminen, şayet evraklarda usuli açıdan eksiklikler mevcutsa, bunların talep edilen devlet tarafından belirtilerek talep eden devlete iletilmesi son derece önemlidir.

Çifte suçluluk kuralına göre iadenin kabul edilebilirliği için işlenen fiilin, hem talep eden hem de talep edilen devlet bakımından suç oluşturması gerekir (SİDAS m.2, 6706 sayılı Kanun m.10/2). Buna ilişkin değerlendirme, fiilin işlendiği an dikkate alınarak yapılır. Uygulamada, çifte suçluluk yönünden en önemli konu, iade talebini değerlendiren mahkemenin, fiilin her iki ülkede suç oluşturup oluşturmadığı yönünden soyut mu yoksa somut bir yaklaşım mı tercih edeceğidir. Bu noktada iki şekilde hareket edilebilir. İlk olarak iade talepnameşine konu fiilin her iki ülkenin kanunlarında suç olarak tanımlanmış ve karşılığında belli bir ceza öngörülmüş olmasının gerekli ve yeterli sayılabilir (*soyut çifte suçluluk kuralı*). Bu kapsamda fiilin işlenişine ilişkin somut şartlar ile failin cezalandırılabilirliğine ilişkin meşru savunma, zorunluluk hali, zorlayıcı cebir gibi sübjektif durumlar dikkate alınmaz. Buna karşılık nitelikli çifte suçluluk olarak da anılan *somut çifte suçluluk* kuralına göre, iade talebine ilişkin incelemenin iki ölçüsü bulunur. Bunlardan *ilki* suçun tanımsal ayniyetidir. *İkincisi* ise suç oluşturmanın unsurlarının her iki devlet yönünden somut

vakianın gelişimi ve cezalandırılabilirliğe etki eden diğer olgular nazarında yapılacak değerlendirmedir. 6706 sayılı Kanun m.13 ve m.18 kapsamında, lüzumlu görülen bilgi ve belgelerin talep eden devletten istenebileceğine işaret edilmiş olması, Adalet Bakanlığınca yapılacak ilk inceleme ve iade yargılaması sırasında, somut olayın gelişimi ve sübutla ilgili olan hususların da dikkate alınacağı sonucuna ulaşmayı mümkün kılmaktadır. Ayrıca m.11’e göre zamanaşımı sürelerinin iade etkisi kabul edilmiştir. Dolayısıyla kanun koyucunun hukukumuz yönünden somut çifte suçluluk kuralına yakınlığını söylemek mümkündür.

İadenin fiile ilişkin şartlarından bir diğeri, suçun belli bir ağırlıkta olmasıdır. SİDAS m.2 ve 6706 sayılı Kanun m.10/2’de öngörülen düzenlemeler, bu şart bakımından sayma değil, ayırma sisteminin tercih edildiğini göstermektedir. Buna göre iadesi istenen kişi, iade talebinde bulunan devlette yargılanmış ve hakkında mahkumiyet kararı verilmişse, hükmedilen cezanın 4 aydan az olmaması gerekir. Şayet iade talebi, talep edilen kişinin yargılanması amacına yönelikse eylem, talep eden devlet ve Türk hukukuna göre üst sınırı bir yıl yahut daha fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmelidir. İade talepnameğinde eylemin anlatılış biçimine göre Türk hukuku bakımından hangi suça karşılık geldiği tespit edilmeli, her iki devlet hukukuna göre varsa teşebbüsün şartları (ve mevcutsa talep edilenin şeriklik konumu) değerlendirilmeli, suçun SİDAS m.2 ve 6706 sayılı Kanun m.10’da tarif edildiği biçimiyle belirli bir ağırlıkta olmadığı da buna göre tespit edilmelidir. Bunun dışında SİDAS’a göre eylem hakkında güvenlik tedbiri uygulanması öngörülüyorsa, bunların icrası için de iade söz konusu olabilir (m.2/1). Güvenlik tedbirlerinden ne anlaşılması gerektiği, Sözleşmede açıklanmıştır (m.25). Buna göre, ceza mahkemesince verilen ve hürriyeti sınırlandıran yahut bir cezanın yerine uygulanan her türlü tedbir iade kapsamındadır. 6706 sayılı Kanunda ise güvenlik tedbirlerinin, iade talebine esas olabileceğine dair bir hüküm yoktur. Hukukumuz yönünden, TCK’da ve ceza normu içeren sair kanunlarda suç olarak kabul edilen bir fiil karşılığında, eylem ve failin özelliklerinden bağımsız doğrudan bir yaptırım olarak öngörülen hürriyeti sınırlandırıcı tedbir bulunmadığından, Türkiye Cumhuriyeti Devletin güvenlik tedbirinin infazına matuf bir talepte bulunması ihtimali düşüktür. Ancak yine de örneğin etkin pişmanlığa bağlı (TCK m.221/5) veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararına bağlı olarak (TCK m.191/5) uygulanan denetimli serbestlik tedbirinin infazı için iade talebinde bulunulması gündeme gelebilir. Ayrıca SİDAS’a üye devletlerden birinden ülkemize yönelik yapılan bir iade talebinin dayanağı olarak hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbirinin infazı gösterilebilir. Bu durumda nasıl hareket edilecektir? Türkiye, 18.11.1959 tarih ve 7376 sayılı Kanun ile SİDAS’ı, m.11 için öngörülen ve ölüm cezasının müebbet hapse teviline dair ileri sürülen ihtirazi kayıt dışında bir çekince ileri sürmeksizin tasdik etmiştir. Ancak SİDAS,

temel hak ve özgürlüklere ilişkin olmayıp Anayasa m.90/5, c.1 uyarınca kanun hükmündedir. Dolayısıyla kanun koyucunun sonraki bir kanunla (6706 sayılı kanun) öngördüğü düzenleme geçerli olacak ve Türkiye’den başka devlete güvenlik tedbirinin infazı içerikli bir iade talebinde bulunulamayacaktır. Aynı şekilde Türkiye’den iade talep edilmesi durumunda da iade yargılaması yürüten ağır ceza mahkemesi, 6706 sayılı Kanun uyarınca bir değerlendirme yapacaktır. Belirtmek gerekir ki benzer durum, sadece adli para cezasını gerektiren suçlar bakımından da söz konusudur.

Fiile ilişkin bir diğer şart, talep eden ülkede işlenen suç karşılığında ölüm cezası öngörülmemiş olmasıdır. Ölüm cezasının mevcudiyeti, SİDAS m.11 ve aynı şekilde 6706 sayılı Kanun m.11’de bir iade engeli olarak düzenlenmiş olmakla birlikte, bunun mutlak mahiyette olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair teminat verilmesi durumunda iade talebinin yerine getirilmesi mümkündür. Ancak Türkiye’den talep edilen iadeler yönünden burada önemli olan, iade kapsamında Türkiye’ye verilen teminatın güvenilir olup olmadığı, söz konusu ülkenin geçmiş uygulamalarının ne doğrultuda olduğu hususundaki denetimin esaslı yapılmasıdır. Aksi takdirde, teminata rağmen iadeyi takiben ölüm cezası infaz edilir veya ölüm, bir ceza infazı olarak değil de işkence gibi gayri insani metotların sonucu olarak ortaya çıkarsa, *Türkiye’nin İHAS kapsamında sorumluluğu gündeme gelebilir.*

Suçluların iadesinin şartları, iadesi talep edilen kişi bakımından ele alındığında, öncelikle iadesi talep edilenin tabiiyeti ve işkence-kötü muameleyle maruz bırakılma ihtimali değerlendirilmelidir. 6706 sayılı Kanun m. 18’ de yer alan düzenleme göre, kişinin rızaya dayalı iade usulünü kabul etmemesi hâlinde, iade talebinin kabul edilebilir olup olmadığını değerlendirecek olan ağır ceza mahkemesi, iade şartlarını bu Kanun ve Türkiye’nin taraf olduğu milletlerarası anlaşma hükümlerine göre inceleyerek iade talebinin kabul edilebilir olup olmadığına karar verir. Buradaki “anlaşma” ifadesinin, sadece suçluların iadesine ilişkin anlaşmaları değil, aynı zamanda bireylerin temel hak ve özgürlüklerini koruma altına alan uluslararası anlaşmaları da kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerekir. SİDAS dahil olmak üzere (m.3/1,2) bu kapsamda gündeme gelebilecek anlaşmalar (İHAS ve İşkenceye Karşı BM Sözleşmesi) iadesi talep edilen kişinin, tabiiyeti nedeniyle soruşturmaya yahut kovuşturmayaya tabi tutulacağı, iade talep eden devlet nezdinde işkence ve kötü muamele yasağına aykırı bir muameleyle maruz kalacağı veyahut da öldürüleceği ihtimalinde, iadenin mümkün olmadığına işaret etmektedir. Ulusal hukuk açısından ise konu, 6706 sayılı Kanun m.11/1-b hükmünde düzenlenmiştir. Buna göre; *“İadesi talep edilen kişinin ırkı, etnik kökeni, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle bir soruşturma veya kovuşturmayaya maruz bırakılacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence veya kötü muameleyle maruz kalacağına*

dair kuvvetli şüphe sebeplerinin bulunması” halinde iade talebi kabul edilmez. Aksi durumda, İHAS m.3’e aykırılık dolayısıyla iade eden ülke olarak Türkiye’nin sorumluluğu söz konusu olabilir. Bundan kaçınmak ve en önemlisi insan haklarına uygun bir tatbikat geliştirmek için bu hususta İHAM kararları nazarı itibara alınmalıdır. İHAM’a göre iade halinde kişinin gayri insani muamele göreceği yahut ayrımcılığa tabi tutulacağı riskinin gerçekliği üç kriter gereğince değerlendirilmelidir: 1) Başvurucunun özel koşulları, 2) Başvurucunun gönderileceği ülkenin genel durumu, 3) Geri gönderme kararının verilmesinde esas ve usule ilişkin yeterli güvenceler bulunup bulunmaması. Ayrıca mahkeme, riske ilişkin değerlendirmesinde, kişinin Sözleşmede öngörülen güvencelere aykırı muamelelere maruz kalmayacağına ilişkin geri gönderilecek ülkenin vereceği güvenceleri de dikkate almaktadır.

Kişiye ilişkin şartlar kapsamında ifade etmek gerekir ki kanun koyucu, iadede orantılılık ilkesine işaret etmek ve iadesi talep edilen kişinin şahsi durumunun dikkate alınmasını temin ederek özellikle adi suçlar nedeniyle iade edilerek aile birliğinin bozulmasının önüne geçmek amacıyla 6706 sayılı Kanun m.11/4’te; *“İadesi talep edilen kişinin, talep tarihinde on sekiz yaşını doldurmamış olması, uzun zamandan beri Türkiye’de bulunuyor olması veya evli bulunması gibi kişisel hâlleri nedeniyle, iadenin kişinin kendisini veya ailesini, fiilin ağırlığı ile orantısız şekilde mağdur edecek olması durumunda iade talebi kabul edilmeyebilir”* şeklinde bir hükme yer vermiştir. Bu kapsamda iadesi talep edilen kişinin, iade talep edilen ülke konumundaki Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde kurduğu sosyal ve ekonomik tüm bağlar dikkate alınacaktır. Söz gelimi talep edilenin kendisi ve/veya ailesinin Türk vatandaşlığına başvuru yapmış olması durumunda, bu sürecin sonlanmasına kadar kişi hakkında iade kararı verilmesinden kaçınılmalıdır.

KAYNAKÇA

- **AKBULUT, Berrin**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 6. Baskı, Adalet, Ankara 2019.
- **BLAAS, Fey-Constanze**, Double Criminality in International Extradition Law, University of Stellenbosch (<https://core.ac.uk/download/pdf/37376692.pdf>)
- **CRYER, Robert-FRIMAN, Hakan-ROBINSON, Darryl-WILMSHURST, Elizabeth**, An Introduction to International Criminal Law and Procedure, Cambridge University Press, UK 2010.
- **DAHME, George**, Völkerrecht, Band I/2, 2., völlig neu bearbeitete Auflage, Walter De Gruyter, Berlin 2002.
- **DOĞRU, Osman-NALBANT, Atilla**, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, 1. Cilt, Avrupa Konseyi, Yargıtay Başkanlığı, 2012.

- **ERALP, Özgen**, Suçluların Geri Verilmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.167, Ajans-Türk Matbaası, Ankara 1962
- **ERGÜL, Ergin**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türk Hukukunda Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme, Yargı Yayınevi, Ankara 2012.
- **GILBERT, Geoff**, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 42, No. 2 (Apr., 1993), Cambridge University Press (s.442-448).
- **GOETH-FLEMMICH, Barbara-KUBÍČEK, Miroslav-DUPRAZ, Stéphane-VERBERT, Erik**, İHAM kararlarında "Cezai Konularda" Adli İşbirliği, Adli İşbirliği Serisi 1, Cezai Konularda Uluslararası İşbirliği Hakkındaki Avrupa Sözleşmelerinin Uygulanmasına Yönelik İlgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü (http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/aihm_kararlarinda_uluslararası_adli_isbirligi.pdf).
- **GOLLWITZER, Walter**, Menschenrechte im Strafverfahren, MRK und IPBPR Kommentar, Walter de Gruyter, Berlin 2005.
- **İÇEL, Kayıhan**, Suçluların Geri Verilmesi Üzerinde Bir İnceleme, İÜHF, Y.1964, C.30, S. 46 (s.692-728)
- **KOCA, Mahmut-ÜZÜLMEZ**, İlhan, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 11. Bası, Adalet, Ankara 2018.
- **MAAßEN, Hans-Georg**, GG Art 16 Auslieferung, in: Epping/Hillgruber BECK Grundgesetz Kommentar, C.H Beck München 2019 (kn.1-70)
- **MAHMUTOĞLU, Fatih Selami**, Suçluların Geri Verilmesi, in: Ceza Hukuku Günleri, 70. Yılında Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler (26-27 Mart 1997), İstanbul 1998 (s.53-66).
- **ÖNDER, Ayhan**, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Cilt I, Beta, İstanbul 1991.
- **ÖZBEK, Veli Özer-DOĞAN, Koray-BACAŞIZ, Pınar-TEPE, İlker**, Ceza Hukuku Özel Hükümler, 13. Baskı, Seçkin, Ankara 2018.
- **ÖZBEK, Veli Özer-DOĞAN, Koray-BACAŞIZ, Pınar-TEPE, İlker**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 9-Baskı, Seçkin, Ankara 2018.
- **ÖZGENÇ, İzzet**, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Seçkin, Ankara 2018.
- **ÖZTÜRK, Bahri-ERDEM, M.Ruhan**, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku, 19. Baskı, Seçkin, Eylül 2019.
- **RINIO, Carsten**, Die Auslieferung eigener Staatsangehöriger -Historische Entwicklung und neuere Tendenzen-, ZStW 108 (1996), Heft 2 (s.354-393).

- **SAVAŞ, Coşkun Necmi**, “İnsan Hakları Bağlamında Suçların Geri Verilmesi”, Ankara Barosu Dergisi, Y. 2013 S. 1 (s.249-284).
- **SHEARER, Ivan Anthony**, Extradition in International Law, Manchester University Press, 1971.
- **TEZCAN, Durmuş**, Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu, Ankara Ü. SBF Dergisi, C.38, 1983 (s.159-180).
- **TEZCAN, Durmuş-ERDEM, Mustafa Ruhan-ÖNOK, R.Murat**, Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku, 16. Baskı, Seçkin, Ankara 2018.
- **ULUTAŞ, Ahmet**, “Türk Geri Verme Hukukunda Terminoloji Birliği İhtiyacı ve Bu Açıdan Türkiye-Tunus Sözleşmesi’nin Değerlendirilmesi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVI, Y. 2012, S.3 (s.267-296).
- **ULUTAŞ, Ahmet**, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Suçluların Geri Verilmesi, TBB Yayınları, Ankara, Ekim 2012.
- **VERMEULEN, Gert-DE BONDT, Wendy-RYCKMAN, Charlotte**, Rethinking International Cooperation in Criminal Matters in The EU, IRCP (Institute for International Research of Criminal Policy), Maklu, Portland 2012.
- **ZİYADOV, Nazim**, “Anayasal Yargıda Uluslararası Hukuk Hükümlerinin Tarafı Yorumu: Rusya Anayasa Mahkemesi’nin 21- П (2015) Sayılı Kararının İncelenmesi”, Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.6, S.11, Haziran 2018 (s.141-160).